

کردوه^۱ (علامه) مهلا خهلیل سیرتی تهفسیریکی به ناوی (تبصرة القلوب من كلام علام الغیوب) داناوه (۱۱۶۷-۱۲۵۹)^۲.

حامید پالوویی دیار به کری تهفسیریکی به ناوی (زبدة العرفان فی وجوه القرآن) داناوه و له چاپیش دراوهوله ۱۱۵۲ ی مانگی وهفاتی کردوه^۳ (علامه بدرالدین وانی) تهفسیریکی به ناوی (انیس الرمس فی تفسیر آیه جری الشمس داناوه (۱۰۷۴-۱۱۲۶)^۴.

(عبدالرحمن) سوّرانی دیار به کری تهفسیریکی له سهر سورهی یاسین داناوه و کوّبهشی بوّ حاشیهی (عصام الدین) له سهر جوزوی ئاخری قورئان نوسیووه له ۱۰۶۵ ی مانگیدا وهفاتی کردوه - (علامه محمد شریف صدیقی) گوّرانی شاهوی که تهفسیری (بیضاوی) له بهربووه، کوّبهی له سهر نوسیوه و له ۱۰۷۸ - له یهمن وهفاتی کردوه.

(شیخ عبدالرحمن مفتی عمادی) کوّبهی له سهر تهفسیری (کشاف) داناوه و له ۱۴ ی رهیبی ۲ سالی ۹۷۸ له دایک بووه و له ۱۷ ج ۱ له ۱۰۵۱ ی مانگی وهفاتی کردوه.

عهلامه مهلا عهبدولکریم چوړی تا سورهی نهحلی تهفسیر کردوه و له سیّ جه لد دایه و له ۱۰۵۰ ی مانگی وهفاتی کردوه، - عهلامه ی ناو بهدهرهوه: حاجی مهلا عهبدولکهکریم ناودار به شیرازی کوّبهی له سهر ئایهتی نور و پهراویزی له سهر بهیزاوی نوسیوه^۵ عهبدولموحسین گوّرانی تا سورهی ئهعرفی تهفسیر کردوه و له ۱۰۴۰ وهفاتی کردوه، مهولانا شه مه دین محهمه د شیرانشی که له سهره تای سه تهی یانزه، وهفاتی کردوه، کوّبهی له سهر جوزئی (نه به ۴) له سهر بهیزاوی داناوه و له ۱۰۰۰ ی مانگیدا وهفاتی کردوه. - (شیخ عبدالله) ی کورد، هه کاری له سورهی هود تا (نه به ۴) کوّبهی له سهر تهفسیری بهیزاوی نوسیوه و له ۹۴۳ ی مانگی وهفاتی کردوه - جه ماله دین ئیسحاق قهرامانی کوّبهی له سهر تهفسیری بهیزاوی داناوه و له ۹۳۳ ی

۱ - هدیه العارفین ج ۱ پهری ۵۷۲.

۲ - ئهعلامی زهره کلی ج ۲۲ په ره ی ۳۶۶.

۳ - هدیه العارفین ج ۱ پهری ۱۷۲.

۴ - ایضاح المکنون ج ۱ پهری ۸۸.

۵ - بروانته کهشف زنون ج ۱ پهری ۳۵۷.

۶ - کهشف زنون ج ۱ پهری ۳۵۸.

مانگی وه فاتی کردوه^۱ (ابن الخياط) قه ره داغی کوّبهی له سه ر ته فسیری به یزاوی و (تحفه له فقه) داناوه. عه للامه چه زوری ئامیدی سورهی (فاتحة الكتاب)ی به عه ره بی ته فسیر کردوه و له ۱۱۲۱ی مانگی وه فاتی کردوه:^۲ عیسا خو شنای له سورهی مه ریهم تا ئاخری قورئان به عه ره بی ته فسیری کردوه و سورهی فه تح و سوره شیخلاصی، کردو ته تورکی عوسمانلی:^۳ عه للامه، مه لا مه حمود موفتی عیمادی سورهی (فاتحة الكتاب)ی ته فسیر کردوه - سه ید محه مه د به رزنجی شاره زوری ته فسیریکی به ناوی (انهار السلسیل لریاض التنزیل) داناوه:^۴ عه للامه (عبدالغفور افندی) ئامیدی له سه ر ته فسیری به یزاوی کوّبهی داناوه^۵ و له ۸۷۱ی مانگی وه فاتی کردوه. (ابن العراقی احمد) ئه بوزه ره عه له سه ر ته فسیری که شاف کوّبهی داناوه (۷۶۲-۸۲۶) عه للامه شه هابه دین ئه بوسه عید ئه حمه ده کاری ته فسیری قورئانی له ۵ جه لدا نویسه و له ۷۶۳ی مانگی وفاتی کردوه^۶ (ابن الاکفانی) سه نجاری ته فسیریکی به ناوی (نغب الطائر من بحر الزاخر) داناوه و پزیشکیکی زور شاره زا بووه و زهره کلی له ج ۱ له ئه علام داناوی هیناوه. (امام موفق الدین) ئه حمه ده کواشی ته فسیریکی به ناوی (تبصرة المتذکر فی کشف الحقایق) ناودار به ته فسیری که واشی داناوه و له ۶۸۰ی مانگی وه فاتی کردوه،^۷ عه للامه که ماله دین ئه بولفه تح موسی هه ولیری: (ابن منعه) ته فسیریکی به ناوی (المشکلات) له ته فسیری قورئانی مه جید، داناوه و له ۱۴ی شابانی ۶۳۹ی مانگی وه فاتی کردوه^۸ عه للامه و عارفی ره بیانی شیخ شه ها به دین ئه بو چه فس عومه ر - ی سوهره وردی نوسه ری (عوارف المعارف) ته فسیریکی به ناوی (بغیة البیان فی تفسیر القرآن) داناوه. (۵۳۹-۶۳۲ی مانگی)^۹

۱- کشف الظنون.

۲- لغتنامه دهخدا.

۳- هدیه العارفین ج ۱ پهره ۱۱۲.

۴- ئه علام زهره کلی ج ۷ پهره ۷۵.

۵- کشف الظنون ج ۱ پهره ۱۶۵.

۶- زهره کلی ئه علام ج ۱ پهره ۸۷.

۷- ئه علامی زهره کلی ج ۱ پهره ۲۵۹.

۸- زهره کلی ج ۸ پهره ۲۲۸.

۹- زهره کلی ج ۵ پهره ۲۲۳.

(ابن اثیر مُحدِّثُ جزری) ته‌فسیریکی به‌ناوی (الانصاف فی الجمع بین الکشف و الکشاف) داناوه، (۵۴۴-۶۰۶ی مانگی) ^۱ (ابن شهرزوری) ته‌فسیریکی له‌سه‌ر قورئان نوسیوووه‌و له ۵۳۳ی مانگی وه‌فاتی کردوه ^۲.

(ابن قتیبه) دینوه‌ری ته‌فسیریکی به‌ناوی (مشکل القرآن، غریب القرآن و المشتبه من القرآن) ی داناوه (۲۱۳-۲۷۶) ^۳ چه‌زرتی (قطب العارفين) سه‌ید کاک ئه‌حمده‌د به‌رزنجی له‌سه‌ر واتای قورئان ته‌فسیریکی نوسیوه (۱۲۰۸-۱۳۰۵) ی مانگی ^۴ عه‌للامه‌ سه‌ید حه‌سه‌ن چووری کوّبه‌ی زور و ردو جوانی له‌سه‌ر ته‌فسیری به‌یزاوی نوسیوه تاگه‌یشتو ته‌سوره‌ی (قیامه) و له‌ ۱۳۲۲ی مانگی وه‌فاتی کردوه ^۵ عه‌للامه‌ شه‌مه‌دین ئه‌حمده‌د گوورانی ته‌فسیریکی به‌ناوی (غایة الامانی فی تفسیر سبع المثانی) داناوه. که ته‌فسیریکی بی وینه‌یه‌ه‌روا (تقریظیکی) بی وینه‌ی له‌سه‌ر ته‌فسیری (روح المعانی) نوسیوه ^۶ - شیخ ئه‌ره‌حمان که له‌ ۱۳۲۵ی مانگی وه‌فاتی کردوه کوّبه‌ی له‌سه‌ر به‌یزاوی نوسیوه. له‌م دواایانه‌ شدا زانای ناودار ئیمام شافعی زه‌مانه‌ ماموستا مه‌لاکه‌ریم. موده‌ریس ته‌فسیریکی زور گرینگی به‌ناوی ته‌فسیری نامی به‌زمانی کوردی داناوه و له‌ چاپیش دراوه، خوابی پاریزی هه‌روه‌ها زانای ده‌س و قه‌له‌م جوان چه‌زه‌تی (شیخ محمد خال قدس سره‌ العزیز) ته‌فسیریکی عال و پرناوه‌روکی به‌زمانی کوردی داناوه و له‌ چاپیش دریاوه. ئه‌بی بزاین زانایانی کورد، فه‌ره‌نگ و دینی ئیسلا میان به‌هیزو پته‌و راگرتووه‌ و له‌ سه‌ره‌تای ئیسلامه‌وه‌ تائه‌مرو خزمه‌تی زور گه‌وره‌یان به‌ قورئان و دینی ئیسلام کردوه نه‌ک عه‌ره‌ب، میژوله‌ سه‌ر ئه‌مه‌ شایه‌ده‌.

۱- زه‌ره‌کلی ج ۶ په‌ری ۱۵۲.

۲- هدیه‌ العارفين ج ۱ په‌ره‌ی ۶۹۶ و لغتنامه‌ی ده‌خدا.

۳- زه‌ره‌کلی ج ۴ په‌ره‌ی ۲۸۰.

۴- (کشف الظنون) ج ۱ په‌ره‌ی ۵۷۵.

۵- یادی مه‌ردان به‌رگی ۲ نوسراوی ئیمام شافعی زه‌مانه‌: عه‌للامه‌، مه‌لا عه‌بدولکه‌ریم موده‌ریس په‌ره‌ی ۵۱۴ چاپی سالگی ۱۹۸۳ کوری زانای کورد به‌غدا، به‌لام له‌ (علماءنا فی خدمة‌ العلم و الدین) و ته‌رجه‌مه‌ی به‌ فارسی که زانای ناودار کاک ئه‌حمده‌د چه‌واری نه‌سه‌ب ئه‌نجامی داوه‌ و (انتشارات اطلاعات) له‌ ۱۳۶۹ له‌ چاپی داوه‌، باسی ئه‌م کوّبه‌ که له‌ سه‌ر ته‌فسیری به‌یزاوی یه‌، نه‌ کراوه‌.

۶- (تاریخ سلیمانی) و دوروبه‌ری به‌ عه‌ره‌بی په‌ره‌ی ۱۸۵.

ته نانهت زانایانی کورد گرینگی یه کی زوریان به (قرائت قرآن) داوه و ته جویدیان بو
قورئان نویسه، تا خه لکک باش فیری خویندنه وهی قورئان بن، بو نمونه: عه للامه ی روژگار
(شیخ محمد و سیم اول تختوی) مهردوخی دو (منظومه) ی به زبانی فارسی و کوردی بو زانیی
ژماره ی سوره ی (مکی و مدنی) قورئان داناه که نه و مهزومه ی که به زمانی کوردی
گورانی یه، له بابهت (تجوید) ی قورئانه وه یه. و نه وزانایه له گوندی تهخت له ۱۱۱۸ ی مانگی له
دایگ بووه. یا کتیبی (الفتح المجید فی علم التجوید) به زمانی فارسی که عه للامه ی ناودار
شیخ مارفی نویدی به رزنجی دایناوه (۱۱۶۶-۱۲۵۴).

ههروا نه بی بزانی که زانایانی زور له قاریانی قورئانی پیروژ له نیو کورد هه لکه وتون بو
نمونه (عبدالصمد عبدالباسط) که له کوردانی موهاجیره و چوته ولاتی میسر، یا زانای ناودار
ماموستا مهلا (محمد ربیعی) که له سالی ۱۳۴۳ دا له لایه ن ئیرانه وه بو به شداری کردن (له
مسابقات قرائت) قورئان چبونه پاکستان و له وی له نیو نه وه مووه قاره یه باش باشانه دانه فهری
دوهم هاتبوه وه، جایزه یشی پی درابو، ماموستا (ره بیعی) شوکر بو خوا ئیستا له ژیاندا یه و
چندین پهراوه ی به که لکک و باشی نویسه. هیوادارین نه ته وه ی خاوه ن بروای کورد ههروا له
خرمیت کردن به زانین و فهرهنگ و قورئان و ئیسلام به رده وام بی و له کاروانی ژیارو
شارستانیته سهرکه و توو سهر بهرزوبلیند بی (شه پوّل) محمد صالح ابراهیمی ۳ ی به فرانباری
ههزار و سیسهت و ههفتاوسی و ۲۴ دسامبر - ی ۱۹۹۴ زو ۳ ی به فرانباری ۲۶۰۶ ک. تاران
ههروا (شه پوّل) خویشی له نه وه له وه تا ئاخیرین سوره، قورئانی هیناوته، سهر زمانی کوردی و
تهفسیری سوره ی (فاتحة الكتاب) - سوره ی یوسف، ئایاتی هه لبارده، په ند یا نه مسالی
قورئان و (قصار السور) ی قورئانی، به زمانی کوردی ته رجه مه و تهفسیر کردوه و له چاپیش
دراون. تم و تاره به کورتی له ئاوینه ی ژماره ی ۱۷ چاپی ۱۳۷۴ له چاپدراوه (شه پوّل).

۱- نه قل له کتیبی میزوی زانایانی کورد نوسراوی ئوستادی زانا بابا مهردوخ (شیوا) قدس سره. تم باسه کوواری
ئاوینه ی کوردی ژماره ی ۱۷ سالی ۱۳۷۳ به قه له می (شه پوّل). له چاپ دراوه .

هه‌سیتاری به‌رپرس‌کییه و هونه‌ی به‌رپرس‌چییه؟

له‌فه‌ره‌نگی ئیسلامیدا یه‌که‌م شوینی‌که‌له‌شاعیر و شاعر (هه‌سیتار و هونه‌ی به‌رپرس، قسه‌کراوه‌قورئانی پیروزه‌که‌فه‌رمویه‌تی (وَالشُّعْرَاءُ یَتَّبِعُهُمُ الْغَاوُونَ - أَلَمْ تَرَ أَنَّهُمْ فِی کُلِّ وَادٍ یَّهْمُونَ - وَ أَنَّهُمْ یُقُولُونَ مَا لَا یَفْعَلُونَ - إِلَّا الَّذِینَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَ ذَكَرُوا اللّهَ کَثِیرًا) ۱

ئه‌م‌ئایه‌ته‌له‌راستیدا، هه‌سیتاران و شاعیران به‌پیشه‌وایانی گومرایان ده‌زانی و دای ئه‌نیی ئه‌مه‌باری ته‌هاجومی یه‌له‌م‌ئایه‌ته‌دا، بو‌سه‌ر‌عه‌ره‌بی‌کافرو دژ به‌ئیسلاام و پیغه‌مبه‌ر (د - خ) به‌لام‌که‌سانی‌که‌بروایان هه‌یه‌و‌کاری چاک‌ئه‌نجام‌ئه‌ده‌ن‌جیا‌کراونه‌ته‌وه‌جا‌هر‌له‌به‌ر‌ئه‌مه‌ده‌ئین: هونه‌و‌شاعیری به‌رپرس‌له‌روانگای ئیسلامه‌وه، هونه‌یه‌که، له‌خزمه‌تی خو و ئه‌خلاق و کو‌رو‌کو‌مه‌ل‌دابی و شاعیری به‌رپرس‌که‌سیکه، بروای هه‌بی و کار چاک و جوامیر و میر خاس‌بی.

له‌سه‌ره‌تاوه‌ئه‌بی‌برانین هوی دژایه‌تی قورئان، له‌گه‌ل‌شاعیر و شاعیری له‌م‌ئایه‌ته‌دا بو‌چییه؟، زوری له‌شاعیران به‌چه‌که‌مه‌نی شاعر، هیرشیان ده‌کرده‌سه‌ره‌سولی خوا و دینی ئیسلام، جار‌جاره‌ش‌ده‌یان‌گوت: ئه‌و‌شاعیره (بَلْ هُوَ شَاعِرٌ) ۲ به‌م‌قسه‌هوجومی ناره‌وای عه‌ره‌بی‌کافر بو‌سه‌ر‌پیغه‌مبه‌ر‌ده‌ستی پی‌کراوه، ته‌نانه‌ت‌پیان‌ده‌وت: شاعیری شیت - شاعیره، شیته (وَيُقُولُونَ أَاِنَّا لِنُتَارِكُوا آلِهَتِنَا لِشَاعِرٍ مَّجْنُونٍ) ۳ یانی ئایا ئیمه‌له‌به‌ر‌شاعیریکی شیت له‌خو‌اکانی خو‌مان‌ده‌س‌به‌رده‌ین؟! جا‌هر‌له‌به‌ر‌ئه‌مه‌قورئانی‌که‌ریم‌ویستوبه‌تی، ریبازی پیغه‌مبه‌ری خو‌ی له‌ریبازی شاعیران جیا‌بکاته‌وه؛ چونکا شاعیران، جار‌جاره‌له‌دنیای خه‌یال و بیردان و جار‌جار‌یش‌مو‌باله‌غه‌که‌ر، وه‌له‌روی ئیغراقه‌وه، قسه‌ده‌که‌ن‌و‌شاعر ده‌ئین‌وله‌بابه‌ت‌شتیکه‌وه، غولو‌ده‌که‌ن، که‌چی پیغه‌مبه‌ران له‌وه‌بیزارن‌و‌واقیح‌بین‌و‌حه‌قیقه‌ت‌گران، جا‌هر‌له‌به‌ر‌ئه‌مه‌قورئان‌فه‌رمویه‌تی: شاعیران که‌سانیکن که‌گومرایان په‌یره‌وی له‌وان‌ده‌که‌ن، جا‌چون‌هه‌ندی له‌شاعیران له‌بیرو‌باوهری شاعیرانه‌ی خو‌یانداندا غه‌رقن (و فِی کُلِّ وَادٍ یَّهْمُونَ) و له‌هر‌وادی یه‌کدا‌سه‌ر‌گه‌ردانن.

۱ - ئایه‌تی ۲۲۷ تا ۲۲۴ سوره‌ی شوعه‌را.

۲ - سوره‌ی ئه‌نبیا ئایه‌تی ۵.

۳ - سوره‌ی صافات ئایه‌تی ۳۶.

قسه ی واده که ن، خویان عه مه لی پی نا که ن (وَإِنَّهُمْ يَقُولُونَ مَا لَا يَفْعَلُونَ) به لام قورئان شاعیرانی ئامانجدارو چاک و جوامیرو میرخاس له وان جیا ده کاته وه و چوار تایبته تی یان بو دائه نی: بونی ئیمان، کاری چاک کردن، له بیر خوا بوندا، له راست سته م و سته مکاران راوه ستان و له چه کی شاعر بو ده فعی زولم و زالمان یارمه رتی وه رگرتن (الا الذین آمنوا و عملوا الصالحات و ذکرُوا اللّٰهَ کثیراً و انتصروا من بعد ما ظلموا) 'ته مه یه که ده لیین: شیعو شاعیری، کاتی سود به خشه که سازنده بی نه ک نه و جوره بی که به ره ی مروف بو پوچی و خه یال پروه ری، رابکیشی.

- له راستیدا بایه خدان و نر خاندنی ئیسلام، له بابته. شیعو شاعیریدا پیوه ندی به هده ف و ئامانجه وه هه یه یانی: هونه ی سازنده و ئامانجدار که نه ته وه یه ک رزگار بکا و ئینسان دنه بدا و کوشکی زالم و سته مکاران بله رزینی و ره گ و ریشه یان له بن هه ل بکه نی، ته م جوره شیعو هونه چاکه و به چاک کی ده زانی. جا هه ر له بهر ته مه یه که له حه دیسدا هاتوه: (إِنَّ مِنَ الشَّعْرِ لِحِکْمَةٍ وَإِنَّ مِنَ الْبِیَانِ لَسِحْرًا) هه ر له بهر ته مانه شه که پیغه مبه ر فه رمویه تی: (إِنَّ الْمُؤْمِنِ یَجَاهِدُ بِنَفْسِهِ و سِیْفِهِ و لِسَانِهِ) که وینه ی زور رونا کی خه باتگیه به زمان، هه ستیاران که ته توانن به زمان و هونه ی خویان ته و ته ر که بگر نه ته ستو.

دیاره مه به ست شاعیرانی ئامانجداره، نه ک، شاعیرانی که هونه ری خویان بو خزمه ت کردن به سته مکاران ته ر خان بکه ن و مه به ستیان ده سکه وتی پول و دراو بی و به واندا هه ل بلین. ده یاره قسه کردن له دو فی رگیه (هونه ر بو هونه ر) وه (هونه ر بو کومه لگا) له کونه وه جیگای قسه و لیکو لینه وه بو وه تازه گی نییه، هه میشه تا قمی و یستیار ی (هونه ر بو هونه ر) بون و ده سته یه کیش، هوگری (هونه ر له خزمه ت خو و ته خلاق و کومه گا) دابون. روژی له زانایان و بیره وه ران فه رمویانه: که (هونه ر) ته بی له خزمه ت کردن (به خو و ته خلاق ی چاک دا بی) جا ته گه ر شاعیر یا هه ستیار سنور و که وشه نی ته خلاق و خوی چاک نه گریته بهر چاک و په سه ند، نییه.

له دنیای روژواپشدا، که سانیکی وه ک: دیدرو diderot نوسه رو فیهله سوفی فهرانسه وی^۱ بروای وایه که: هه مرۆفیککی ئازاده که قه له م ته گری به دهسته وه، نه بی بییری لای ته وه بی که پاکی و پاک داوینی، جوامیری، خوشه ویست و چاک و شیرین، بنوینی و ناشیاوی و نامیرانی و فیسق و فجور، ناشیرین و ره زاتال و به ناحق نیشان بدا^۲ دوکتور ساموئیل جانسون، ویزاوه رو ره خنه گری بلیند پایه ی ئینگلیسی له سه ته ی هه ژده هه م ده نوسی:

«ته رک و ته سپارده ی نوسه رو شاعیر، هه میسه ته مه یه که دنیا له وه ی که هه یه، باشتری بکا» تولستوی، نوسه ر، مرۆف دوستی مه زه به بی سته ی نۆزده هه می روسیه^۳ ریسالته و ته سپارده ی هونه ر وهه ستیار له بره و پی دان به فی کرکردنی دینی و ته خلاق و خوی باش دانه نی. هه روا ده لی ته بی به هو ی هونه ره وه (خصلالی عالی) و ته خلاق باش له تا که تا کی مرۆف دا به دی بهینی، چونکا مرۆف به ته خلاق و خو له ئازال و پاتال جیا ته بیته وه وه هۆزی مرۆف له که وناراه به ته خلاق زیندوه، گه ل و هۆزی بی ته خلاق به سه ر زیندوی، به رۆح مردوه^۴.

جا که وایی ته خلاقیات زۆر گرینگه و شوینه واری و بیره یی، که قسه له خو و ته خلاق چاک و پیاوانه بکا، زۆر پر بایه خه و به قانزاجه و شاعیری بهر پرس به که لکه و پرسوده، چونکا سه جایای خو و ته خلاق و مه له کاتی فازيله له دا بین کردنی به خته وه ری به ره ی مرۆف دا گرینکی یه کی تاییه تی بو هه یه. هه موده زانین ته گه ر له کو رو کو مه لگایه کدا، خو و ئاکا وره فتار و کردار و بیرو باوه رو خوی چاک نه بی، ژیان، له کو مه لگایه کی ئاوه هادا به لا و جه حه نده م و ده رده، نه ک ژین و ژیان.

که سی یا که سانی به خته وه رو خاوه ن سه عاده تن که گیان و رۆح و لهش و لاری خو یان له پیسی و چه په لی پاک رابگرن و دل و دهرونی یان بیخه وش و پاک و خاوین بی، دیاره که سانی که گیان و رۆحی خو یان پیس و چه په ل رابگرن، وه ته وانه ی ناپاکن و خوی ناشیاو له خو یاندا

۱- م. ۱۷۸۴ ی زاین.

۲- برۆننه: شیعو هونه ر، دوکتور خانله ری په ره ی ۶۲ و مه قاله ی دوکتور عه له وی موقه ده م ئوستادی زانکوی مه شهه د.

۳- م. ۱۹۱۰ ی زاین.

۴- مه لیک شوعه رای به هار که خوی له نیژادی کورده.

را ده گرن بی بهخت و زیان لی که وتون «قد افلح من زکیها» و قد خاب من دسیها»^۱ خوی بی
وینو تاقانه له سورهی شه مشدا دوی یازده سویند - که له بابته راگه یاندنه وه، زور گرینگه،
ئامازهی بو ته زکیهی رۆح و گیان و رزگاری مروّف کردوه و فەرمویه تی:
هەرکەس خۆی له ناپاکی پاک کردوه و رۆح و گیان و لەش و لاری خۆی خاوین و
بیخهوش راگرت، رزگاره و هەرکە سیش پیس و چه پهل، رای گرت زیانی لیکه وتوه و پوو اوو
سوواوه.

ئه گەر هەندی برواینه باری ژیانی ههستیاران و شاعیران باش تی ده گه بین ههستیاریانی
که له سه رچاوهی قورئان و فەرمودهی پیغه مبهرو قسهی خواناسان و پیشه وایانی دینی و
ئه خلاقی و غیرفانی، که لکیان وه رگر تیبی هونه و شیعریان به رده وام و جاوید ماوه و توانیویانه
شیعری پرمايه و بايه خدار له نیو کۆمه لگای به رهی مروّفدا بره و پی بدەن.
هوئی مانه وه و جاویدانی ئەم جوّره ههستیاران به رپرس بونی ئەوانه سه بارهت به
ئه قیده و ئیده و دینی خویمان، یانی دینی پیروزی ئیسلام. ئەم جوّره شاعیرانه نیشان ئەدەن که له
سه رچاوهی پاک و بیخهوشی فەرههنگی قورئان و ئیسلام ئاوی شهوی یان هه لگۆیزاوه و
فەرههنگی غەنی و مروّف ساز، که شوینی قوولی له سه ر گیان و رۆحی ئەم جوّره شاعیرانه
داناوه بیروه ری ئەوانه له بیرو یادی خه لکدا ماوه ته وه و هه رواش ده مینته وه و نا پو چیته وه:
شیعری ئەوان هه میشه به سه ر زارانه وه یه و په ندو شیعه چاک و شیرینه کانی ئەوان له گوئی ماندا
ده زرینگیته وه و دل و ده رونمان هه میشه فینک و خو ش راده گرن. به شانازی یه وه ده بی بلیین:
شیعرو هونهی کورده واری چون به هوئی بیرو ئەندیشهی زانایان و خواناسان و پیشه وایانی دینی
به ردی بناغه ی دامه زراوه: پر به ره که ته، بو وینه عه للامه (عبدالرحیم) وه فایی، حکیم ئەحمده
خانی عارفی ره بانئ مه لای جزیری عارفی گه وره، مه لای باته، خانای قوبادی، وه لی دیوانه،
بیسارانی، حه کیم مه وله وی کورد، مه لا په ریشانی لور، سه ید صالح حه یران ماهی ده شتی، فه قی
قادری هه مه وه ندی: حاجی قادر کوئی، حاجی خه لیفه به ها، عه لی تهرموکی، سالم،
(ملک الکلام مه جه دی)، شیخ ئەحمده ی کور، مه لیک غازی شیخ عوبه یدیلای نه هری شاهی

۱- سورهی شه مش ئایاتی ۱۰ و ۹.

شهمزین، سهیدی هه ورامی و باباتاهیر عوریان، و... ته نانهت ئه بی بلیین: سازو ئاوازی کوردیش چونکا هه به هوی خواناسان و زانایانی ئاینی ساز دراوه، پر به ره که ته و هه همیشه له هه رخولیکدا خوی نیشانداووه و بهرده وام ماوه ١٠ ئه م جوړه شاعیرانه، هونه ریان نه کردو ته هوی لهزه تی دنیا، به لکو هونه ری خویان وه قفی خیر و بهخته وه ری مروّف کردوه و له ریگای ئیسلام و پیش که وتن و پیگه یستن و تی گه یشتنی مروّفانی و بیدار کردنه وه ی بیرو و یژدانی نوستوی خه لک بگه یینه دوندی به رزو ته رزی ئینسانی و شه رف و مروّفانی و به خه لک بیژن:

جیهان به بیهوده ساز نه دراوه تویش بو گه مه خه لق نه کراوی

شاعیران و هه ستیارانی بهر پرس خویان له راست کوړو کوّمه لدا به بهر پرس ئه زنانن بارو دوخی ژیانی کوّمه لگا، له شیعری خویاندا ده گونجین و باری باش و له بارو ناله باری ده ی نه خشین. ئه مانه به دوا ی ئامانجی به رزو بلیند دان تا به لکو به ره ی مروّف بگه نه خیر و بهخته وه ری و ئاسایش و پشودان و حه سانه وه ی مروّفانی و ئینسانی خویان.

ئه و جوړه شاعیرانه ش که له په ی شوینی ئه وه دان که به زیرو زیو سفره ی نان و خوانی خویان برازیننه وه، ئه مانه باش ده زنانن، کاتی هونه ر بو که سب و کارو نان و ئاو بی، زو تیا ده چی و بی سه رو شوین ئه بی و ئه پوچته وه. به ده ردی بلقی سه ر ئاو ده چی. هونه ری که بو جایزه وه رگرتن بی و بکرته هوی دابین کردنی ژیان، که م ده وامه، هونه ری که ئه شرافی و هه رمه ی خه لک روی تی ناکات.

ئه وانه ی که بو هه و او هه وه سی نه فسانی خویان و بو گه یشتن به ژیانیکی خو ش و بو به ده ست هینانی پول و دراو یا که سبی ناو، شیعو هونه یان و تووه و به خولقاندنی هونه ری، وه پیشکه ش کردنی هونه ر، به ئه شراف و ده رباری یان به پایه و پله گه یشتون، شیعو هونه یان که م ده وامه و خو رانه گره.

ئه مه یه که ده لیین: بنچینه ی ویژه وویژاوه ری ته ککه سوبی به به ژن و بالای شاو میرو وه زیرو سامانداران دا هه ل گوتنه، ئه م جوړه شاعیرانه له راست هه ر بره په سه ندی یا تا که هونه یه ک، جایزه یه کیان وه رگرتووه و ناشیاو یکیان به شیاو نیشان داوه، به و باوه پوچاوه، به لام بهخته وه رانه زو ربه ی شاعیرانی کورد له و باوه ناشیاوه دوره پر یز بون و هه ن.

شاعیرانی بهر پرس دوای چه ندین سه ته هیمان ناویان له بیرو میسکی خه لکدا هه روا به ناوداری ماوه و له بیر نه کراون، چونکا نه وانه بهر له هه رکه س و هه ر شتیک به مروف و مروفانی ئوگری خویمان نیشان داوه و له شوینه واری خویماندا له بابهت ئینسانه وه، ئاخه و تون و هوئه که یان پیوه ندی به کوپ و کومه له وه هه یه، قسه یان له و که ندو کو سپانه کردوه که هاتونه ته سه ر ریگای ئینسان و ئینسانی توشی دهر دو رهنج و توشی کردوه و خویمان له و به لا و ده ردانه له گه ل سته م لیکراواندا نیشان داوه، به لی هه ستیاری بهر پرس ته کوشن نه وع دوستی و هاو ده ردی و خوشه و پستی له نیو خه لکدا به دی بهین و سه بارهت به گشت بونه وهران له جیهانی بوندا دلوفان و دل لاوین بن.

شاعیرانی بهر پرس له هوئه وتن و به دی هینانی شوینه واریکی هونه ری بیجگه له پیشخستنی مروفانی ئامانجی دیکه یان نیبه و ئه یانه وی پهن دو ژیان و دهرز به خه لک فیڕ که ن و ریگای راست و به خته وه ری به مروف نیشان بدهن، فه رمانره وایان، ئه میران و ده سه لاتداران به ره و دادگه ری و چاکه و چاک بون و چاکه کردن، ریئوینیان بکه ن، ئه وانه گه ره کیانه کوپ و کومه لگایه ک، دامه زرینن که زیبازه که ی له سه ر به رابه ری و برایه تی و دادگه ری و دوستی و خوشه و پستی بی. ئه وانه چاوه روانی ئه وه نین که له راست هونه رو کاری هونه ری خویمان جایزه و پاداش له میرو گزیر وهر بگرن. هه ستیاری بهر پرس ده یانه وی سیمای یه ک ئینسانی ئامانجدار نیشان بدهن و مروف بولای شیای و چاک ببه ن و له ناشیای و دزیوی دوری بخره نه وه.

هه ستیاری بهر پرس ئاگای له ئه رک و ئه سپارده ی خوئی هه یه و عه مه لیشی پی ده کا خو نادا به ده س زالم و سته مکارانه وه له راگه یاندنی حه قیقهت ترس و باکی نیبه و ئه وه ی باوه ری پییه تی به راشکاوی له شیعو هونه ری خویدا دهری دهری.

هه ستیار له هوئینی خویدا هیرش ده کاته سه ر زانایانی بی کرده وه، ئه و باش ده زانی که:
«كَبِّرْ مَقْتًا عِنْدَ اللَّهِ أَنْ تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ»^۱.

نوسه رو هه ستیاری بهر پرس. نوسین و شیعر وتن بو خو غافلاندن و ته فه نون نالی و نانوسی، ئه و بهر پرسه، ئه و هاواری و یژدانی روزگاری خوئیه تی. شاعیری بهر پرس و تارو

۱ - سوره ی سه ف ئایه تی ۶۱.

کردار لیک ده داو له گه ل ریاو درو وده له سه و گزی و فزی کردندا مله به ملانی ده کا، له شیعری ههستیاری بهر پرس دا بیرو باوهری مرو فانی شه پو ل نه دا، له بیرو باوهری پوچ و ناشیاو جارزو بیزاره و له گه ل مار زاندا نه یاره، نه و مرو ف بانگ ده کا تا ژیرانه و به ئاو ه زانه بیری بکه نه وه و له جیهان و کارو باری جیهان ورد پروان و ژیرانه بیری لیبی بکه نه وه و فه زیله تی ئینسان به سر بونه وهرانی دیکه دا به ژیری و بیری وردی، دائه نی.

ههستیاری بهر پرس له زه لی ده ربار، ناچه قی و خو ناخاته نیو هه رگی مه داحی و جایزه وه رگرتن و زمانی خو ی بو په سندی سته مکاران سو ر نادا، نه و ده زانی:

له په سند کردنی شه قی، ده له رزی عه رش

موتته قی له په سه ند کردنی نه و ده بی دل ره ش^۱

هه ر وه ک پیغه مبهری مه زنی ئیسلام فه رمویه تی: (اذا مُدِحَ الْفَاسِقُ غَضَبَ الرَّبِّ وَ اهْتَزَّ لِذَلِكِ الْعَرْشُ)^۲.

ههستیاری بهر پرس هه ست به ده ردو ره نجی خه لک ده کاو خو ی له که ندو کو سپی نه واندا به به شدار دائه نی و بو ئا گادار کردنه وه ی به ره ی مرو ف تی ده کوشی و ته قالا ده دا تا مرو ف له زه لی نه زانی و نه فامی رزگار بکا تا ئه رک و نه سپارده ی خو ی به جیبی بینی، نه و به هونه ی خو ی ده کوشی تا بیرو نه ندیشه ی خه لک سه باره ت به کار و کرده وه به ریته سه ری و بو فیرونی زانین و زانست و هونه رو پیشه و صهنعت و تکنیک خه لک دنه ده دا، چونکا باش ده زانی کاتی مرو ف بیدار و ئاگا بی ئیتر به ئاسانی ناچیه بن باری بیگانه و نامو، زو ده سه مو نابی تا بیخه نه بن نیر نه و ده زانی به کی له گیر و گرفتی مرو ف به دریژی میژو، نه زانی و بی فه ره نگییه، که زور و یژان و مله پوران به که لک وه رگرتن له وه، بیرو هوشی به ره ی مرو ف ده دزن و سواری سوکری ده بن.

ههستیار به ده س هینانی زانین، له هه ر هه ل و مه رجیکدا، بو موسولمان به پیویست ده زانی، هیچ شتیک به بهر گر له فیرونی موسولمانان دانانی و پیمان راده گه نی که بو فیرونی

۱ - مثنوی، معنوی، مولوی، چاپی که لاله خاوه ر، تاران په ره ی ۷.

۲ - سیوتی جامع صغیر ۱/۱۳۱ فه رموده ی ژماره ی ۸۶۵.

زانست و زانین بکوشن و کولّ نه‌دهن. شاعیری بهر پرس بیری نازاده و نازادانه بیرو باوهری خوئی راده گه‌ینی، له‌که‌س ناترسی و زولم و زوری ده‌سه‌لا‌تداران تاوانبار ده‌کا‌وله‌ته‌ک‌زولم و زورویژری خراپه‌و له‌گه‌ل خراپه‌کردندا رکه به‌رایه‌تی ده‌کا‌و بی‌ده‌نگک‌نایی و خوئی به‌ته‌ماشاجی نازانی، به‌لکو ده‌س ده‌کا به‌توانج و ته‌شهر هاویشن، وه‌پلار له‌سته‌مکاران ده‌گری و ره‌خنه‌یان لی ده‌گری و حقیقه‌ت ده‌لی، برسی بون و روت و قوتی و نه‌داری زور پی‌باشتره تاده‌س بولای سته‌مکارو پیسکه‌دریژ بکا.

شاعیری بهر پرس ئیغراق و موباله‌غهی زیاد له‌راده، له‌قسه‌ی دانییه تا په‌سه‌ند‌کراوه‌که‌ی بیاته (اعلی‌علیین) و کورسی فه‌له‌کیش نانیته‌ژیر پیی‌که‌س تا‌ئاو زه‌نگی په‌سه‌ند‌کراوه‌که‌ی خوئی ماچ بکا‌و به‌زمان، لوسی و زمان ته‌ری، سابون له‌بهر پیی‌ئه‌و بدا، به‌لکو ئه‌و میرو پاشای داد‌گه‌ر که له‌بیری چاک‌کردنی کارو باری خه‌لک‌دایه‌و خوئی چاک و شیایوی هه‌یه، په‌سه‌ندی ئه‌کا، به‌لام له‌گه‌ل ئه‌وانه‌ی که به‌د‌خو و سته‌مکارن دژایه‌تی و سه‌ر‌کونه‌یان ده‌کا.

شاعیری بهر پرس ته‌مه‌نی هه‌زار ساله بو‌خوشه‌ویسته‌که‌ی ئاره‌زو نا‌کا‌و ئه‌وه به‌باتل ده‌زانی:
هه‌زار سال دو‌عای به‌قای عومرت بو‌نا‌که‌م

چونکا ده‌زانم ئه‌وه نه‌گونجا‌وو له‌ژیری دوره‌.

دیاره هه‌مو ده‌زانین که پیا‌هه‌ل و تن، له‌ئیسلام دا‌م‌نع‌کراوه‌و پیغه‌مبه‌ر (د - خ) یش فه‌رمویه‌تی: (أَحْثُوا التُّرَابَ فِي وُجُوهِ المَدَاحِينِ) یانی خو‌ل‌بکه‌ن به‌سه‌رو چاوی ستایش‌گه‌ر دا‌ئه‌بی بزانی له‌ئیسلام دا‌مه‌دح و په‌سه‌ندی م‌نع‌کراوه‌که له‌حقیقه‌ت و راستی دور بی، ئه‌نا په‌سه‌ندی که‌سی که خوئی چاک و جوامیرانه‌ی هه‌بی و دارای فه‌زیله‌تی ئینسانی بی، ناشیا و نییه، به‌لکو ئه‌م جو‌ره په‌سه‌ند‌کردانه، ده‌بیته‌هوئی دنه‌دانی خه‌لکی دیکه بو‌چاک بون و چاکه‌کردن، هه‌روا بو‌ئه‌وش تا خه‌لک به‌جه‌وه‌ره‌ی وجودی ئه‌و جو‌ره که‌سانه‌ناسیا و بن‌و‌که‌لکی لی وه‌ر‌بگرن. دیاره خو‌مه‌تره‌ح کردن به‌پیی قور‌ئان دروسته، هه‌ر وه‌ک‌ه‌زره‌تی یوسف خوئی

۱- کوللیاتی سه‌عدی په‌ره‌ی ۶۶۹۵.

۲- سیوتی جامع صغیر ۱/۴۱ فه‌رموده‌بی ژماره‌ی ۲۳۴.

لای پاشای میسر مه ترح کردو فەرموی (اجعلنی علی خزائن الارض انی حفیظ علم) ^۱ به شیکی زۆر له ویژاوه‌ری و ویژه‌ی به‌پرستی زمانی کوردی، بو په‌سەندی خواو پیغه‌مبه‌رو خواسانان تایبەت کراوه و هەستیاری کورد به باشترین شیوه و شیواز، له و بارو بابە ته‌وه قسه‌یان کردوه و شیعو هۆنه‌یان هۆنیوه‌ته‌وه. بوۆینه عارفی رەبانی مه‌لا ئەحمەد جزیری فەرمویه‌تی:

اللّه سه‌هەر گاه‌ا ئەزەل	یەلمومی عیشقی شو‌عه‌دا ^۲
نورا جه‌مالا له‌م یەزەل	ذاتی ته‌جه‌لایا خو‌ه‌دا
ذاتی ته‌جه‌للا بولذات	بی ئیسم و ئاثارو صفات
سیررا حروفین عالیات	خەف بو دسه‌ترو په‌رده‌دا
زاتی موقه‌دده‌س بو وجود	جوشش نه‌دا بو به‌حری جود
وصف و ئیضافات و قیود	یە ک ژێ ته‌جه‌للائی نه‌دا ^۳

یاوه‌ک عه‌لامه‌ وه‌فایی فەرمویه‌تی:

ئەي (امام المرسلین، شمس الهدی، بحر الهمم)

ئەي (شفیع‌المدنیین، خیری الوری مولی النعم)

ئەي نه‌سیمکی گۆلی زارو شو‌عاعیکی روخت

شه‌وقی روژو به‌دري تابان عه‌تری گۆلزاری ئیره‌م

ئەي له شه‌وقی جه‌ننه‌تی روت ئەنبیاو ئەولیا

روح له سه‌ر لیۆن وه‌ کو په‌روانه بو دیداری شه‌م

یاوه‌ک عه‌لامه‌ نالی فەرمویه‌تی:

ئەي جیلوه‌ ده‌ری حوسن و جله‌و کیشی ته‌ماش‌ا!

سه‌ر رسته‌یی دین بی مه‌ده‌دی تو نییه‌ حاشا

۱- سوره‌ی یوسف‌ نایه‌تی ۵۵.

۲- یەلمومی: چوله‌چرا.

۳- دیوانی جزیری په‌ره‌ی ۵۴۱.

فہیاضی ریارضی گول و میہرو مول و لہ علی
ئہی شوقی روخ و ذوقی لہ بت ذائقہ بہ خشا
ذہرپراتی عوکوسی کہ ششی میہری جہ لالن
وادین و دہ چن سہر زہدہ سولتان و شہہ نشا
جان بہر لہ بی بو سہی لہ بتہ عاشقی زارت
«فالبائیس یستوہب من فیک معاشا»
بہو رہ حمہ تہ عامہ ت کہ دہ کا سہنگی سیبہ زہر
لہم قلبہ کہ وہ ک بہردہ رہ شہ «رُشَّ رَشا»^۱
لا حول و لا طول و لا قوۃ الا
باللہ، لہ القدرۃ، والکائن، ماشا»
«نالی» نیبہ تی سیحری بہ بیان حکیمہ تی شیعرہ
ئہمما نیبہ تی قوہ تی دل، قودرہ تی ئینشا^۲
یا وہ ک حہ کیم ئہ حمہ د خانی فہرمویہ تی:
سہر نامہ بی نامہ نامی ئہ للاہ
بی نامی تہ ناتہ مامہ وہ للاہ
ئہی مہ طلہ عی حوسنی عیشقبازی
ئیسمی تہ یہ نہ قشی خامہ یا عیشق
بی نہ قشی تہ، نہ قشی خامہ خامہ
بی نامی تہ، نامہ ناتہ مامہ
نامی تہ یہ شاہ بہ یتی مہ قسود
فیہرستی موکاتہ باتی مہ حمود^۳

۱ - ئاو رشین، بہ ئاورشین کردن.

۲ - دیوانی نالی پەرہی ۷۸ تا ۷۵ چایی کوری زانیاری.

۳ - دیوانی مہم وزین پەرہی ۲۱ و ۲۰.

یا وه ک چه کیم مه وله وی کورد فه رمویه تی:

زوبده ی عه قیده و خولاصه ی که لام

هه ر له توو بو تووس همه دو سه نه ای عام

هه ر خوئی بو خوئی بورهان دیتر به س

به شی خوئی تیکه ل ناوی بکا که س

که ناره ی صه حرا نادیار ی یه

بینایی عقول ئاو مرواری یه.

یا وه ک عه للامه و عارفی ره بان ی مه لا په ریشانی لور فه رمویه تی.

من ژ بسم الله من ژ بسم الله

ابتدا مه که م من ژ بسم الله

یا په با! تو ره زاق روژی خوازانی

مه نشه ئی سه حاب قه تره یی بارانی

رازق جه نین طفل صه غیر ی

ره حیم و ئه رحه م شیخ که بیر ی^۱

یا وه ک نوسخه ی جامع و نوسخه ی نابیغه: مه ولانا خالد شاره زوری نه خشبه ندی

فه رمویه تی:

خودا وه ندا به حه ققی ئیسمی ئه عظم

به نوری سییدی ئه ولادی ئادم

یا وه ک:

وه سیپنرده هه نی ئه و خوور جه بینه

راهی بی کوچ که رد، شین وه مه دینه

نیازم ئیدهن یا حه ی یا قه ییوم

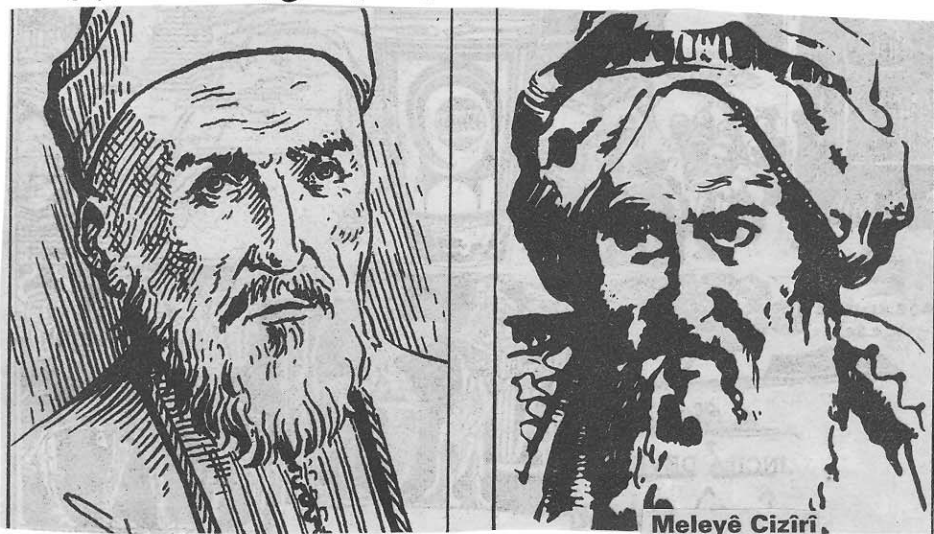
(خالد) جه ده رگارت نه که ری مه حروم^۲.

۱- کوواری ئاوینه په ره ی ۶۹ ژماره ی ۱۴ و ۱۵ سالی ۱۳۷۳ ی هه تاوی، و تاریک له بابته مه لا په ریشانه وه، به قه له می (شه پول).

۲- که نجینه ی فره هنگ و زانست یا ژیناوه ری زانایانی کورد له جیهانی ئیسلامه تی نوسراوی شه پول.

یا وهک خانای قوبادی فەرمویە تی:

بە نام ئەو کەس شیرین ئەرمەن
پەیدا کەرد (فەرهاد) پیش بی بە کوکەن
هەر سوب تا ئیوار نە پای (بیستون)
تەقەقی قولینگەش یاوا بە گەردون
نەراش چەندین جەور چەند جەفا بەردەش
ئاخر بە ناکام ئەروا سپەردەش
تەعالا جە صونع پەرورەدگاریش
جە کار شیرین شیرین کرداریش
ساقی تەقدیرەش بە شیشە ی لەبریز
کەردەن بە شەراب عیشق شور ئەنگیز
پە ی نەزەر بازان جە عەرصە ی زەمین
ئاراست بیساتی بە ذوق شیرین

۱- دیوانی خانای پەرە ی ۱ چاپی کورپی زانیاری چاپی ۱۹۷۵ز - و پەرە ی ۱۷ چاپی سالی ۲۵۸۱ ی مادی کوردی و کتیبی زانیاری کورد نوسراوی شەپول پەرە ی ۹۲ تا ۱۲۳ چاپی سالی ۱۳۷۲ ی هەتاوی کە بەرگی دوهمی ژیناوەری یە.

هه‌له بجه هیرۆ شیمای کوردستان

● اذِنَ لِلَّذِينَ يُقْتَلُونَ بِأَنَّهُمْ ظَلَمُوا وَإِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ.

رێژیمی به عسی عه‌فه‌قی سه‌دام، چونکا قین له‌دله‌ بی‌ ته‌وه‌ی له‌ هه‌له‌بجه‌دا بنکه‌یه‌ کی‌ پێشمه‌رگه‌ یا ناوه‌ندیکی‌ ئابووری هه‌بی‌ ته‌نیا بو‌ سوتان و له‌ ناو بردنی خه‌لکه‌ موسوڵمان و بی‌ دیفاعی کورد ته‌و ناوه‌ی بو‌مبارانی شیمیایی کردو ته‌و خه‌لکه‌ هه‌ژاره‌ی به‌ زاروکه‌ و پیروکال و کیژو کورو ژن و پیاوه‌وه‌ له‌ نیوگازی شیمیادا خه‌فه‌و قر کرد، صدام ده‌یویست کورده‌ کان قه‌لت و پر بکا و نه‌سلیان نه‌هیلێ هه‌ر بو‌یی به‌ چه‌کی کوشه‌نده‌و مه‌منوعه‌ی شیمیایی ته‌و خه‌لکه‌ سته‌م لیکراوه‌ی ئاوا قر کرد. به‌غدا له‌ به‌ر قین له‌ دلی دژی بوونی گه‌لی کورده‌ له‌و ولاته‌داو دژی مافی ژین و ژیانی ته‌وانه‌، جا هه‌ر بو‌یی ئاوا درنده‌نه‌ په‌لاماری نه‌ته‌وه‌ی موسوڵمان و سته‌م لیکراوی کورده‌ی داوه‌.

بو‌مبارانی شاره‌کانی کرماشان، گیلانی روژاوا، سنه‌، مه‌ریوان، دیس‌لوران، پاوه‌، سومار، قسر - ی شیرین، بانه‌، بو‌وینه‌ له‌ سه‌رده‌شت له‌ ۱۹۸۷ لانی که‌م زیاتر له‌ سه‌ت کوژراو و دوسه‌ت زامداری له‌وی تخیل کرد، زیوه‌ی مه‌رگه‌ور، قه‌لا دزه‌، ده‌وکه‌، سوله‌یمانی، رانیه‌، سه‌ید صادق، هه‌ولێر، عینه‌ب و ... خو‌ی باشتترین وینه‌ی درنده‌یی و قین له‌ دلی سه‌دام و سه‌دامیانه‌، هه‌ر ته‌مه‌ جوان نیشان ته‌دا که‌ رێژیمی سه‌دامی عه‌فه‌قی دژی بوون و هووییه‌تی نه‌ته‌وه‌ی موسوڵمانی کورده‌و هه‌ر ته‌م زو‌لم و جینایه‌ته‌ش ته‌بێته‌ هو‌ی تیاچونی رێژیمی زالم و نه‌گبه‌تی سه‌دامی عه‌فه‌قی، که‌ بو‌هه‌میشه‌ گو‌ری گوم بی‌، کورد و ته‌نی خوا تو‌له‌ی بزنی کو‌له‌ له‌ بزنی شاخدار ده‌ستینی (و کذلک نجزی الظالمین) که‌لامی خودایه‌. بو‌یی خوا سه‌دامی به‌و ده‌رده‌ برده‌وه‌ که‌ هه‌ر ده‌میکی مه‌رگیکه‌و زه‌جر کوژ کراوه‌.

رێژیمی سه‌دامی عه‌فه‌قی له‌ سالی ۱۹۸۸ی زاینی به‌ بو‌می شیمیایی ده‌یویست گه‌لی کورد به‌گه‌شتی قه‌ربکا، بیره‌وری کاره‌ ساتی جه‌رگه‌ بر و دل ته‌زینی هه‌له‌بجه‌ی شه‌هیدا که‌ له‌ ۱۸ مارس ۱۹۸۸ی زاینی ته‌و شاره‌ فه‌ره‌هنگه‌ په‌روه‌ره‌ که‌ رێژیمی تاوان پێشه‌ی به‌عس به‌ چه‌کی کیمیایی و گازی ژاراوی هه‌زاران که‌چ و کورو پیرو ئینسانی موسوڵمانی بی‌ دیفاعی له‌ شاری هه‌له‌بجه‌دا شه‌هید و زامدار کرد، تاوانی شیمیای بارانی هه‌له‌بجه‌ له‌ تاوانه‌ هه‌ر گه‌وره‌و قوره‌سه‌کانی

ئەم چەرخ و سەدەپە و پەلە یەکی رەشە بە نۆ چاوانی بە عەسی عیراقی کە شان لە شانی کارەساتە دڵ تەزینە کانی هیروشیما و ناکازاکی دەدات، جا ئەو بو ئەمریکا و شورەوی لە ترسا پەیمانان مۆرکرد، ئەو کە دوبارە شتی وە ک (هیروشیما و ناکازانی) رویدا و دەوڵەتانی پەیمانی ئەتەسی لە برۆک سیل مۆریان کرد تا ئەو چکە بە کار نەیی، بەلام دواى ۱۵ سال ئەم چە کە کوشەندە کەوتە دەس ئەفغانستان، ویتنام، نیکاراگۆ، ئەنگولا، تیموری شەرقی و هەرە کە لە شەری ئیران و عیراقدادا زۆر ئاسان بە کار برا. بە عەسی بێتەر کە خووی لە بە رامبەری گەلی کورد ناتەوان و بی هیز دی بو قەرکردنی کورد لە ۱۵ ئینسانی ۱۹۸۷ بەلاماری خەلکی بی چە کی ئاواپی (شیخ وەسان، باليسان، کانی بەرد، زینی، بەلاۆکان، ناوچەى دەرە شیرو، ساوسیوکان و زیاتر لە ۱۲۰۰ کەسی لای شاری هەولێر و سولهیمای شەهیدکرد، وە لە رۆژانی ۱۵، ۱۶، ۲۰، ۲۵ و ۲۹ نیسانی ۱۹۸۷ بەر لە شیمیا بارانی هەلەبجە زیاتر لە ۲۰ جار لە ناوچە کورد نیشە کاندای گازی شیمیایی و گازی خەردەل و سیانوری لە (خسەمەر، هەلەدن، بەرگەلو، سەرگلو، چالاوا، چنارنی، نوێکە، ئاوەژی، سیروان، کانی تو) بە دژی کورد بە کار هیناوە و دیارە ئەمەش بە پیچەوانەى ریکەوتنامەى سالی ۱۹۲۵ ی زاینە، کە لە ژنیو بە کار هینانی چە کی شیمیایی بە دژی ولاتان قەدەغە کردو، کەچی ریزی نگرسی بە عس لافیش لی دەداو دەلی کورد هی ولاتی خوّمە، بەلام کاتی صەدامی عەفلەقی خەلکی هەلەبجەى بەو جوړە ناشیاو شیمیا باران و قەرکرد، ئینسان دوسته کانی دنیا، دواى بی دنگی یەکی زۆر سەرەنجام هاتە جوواب و بە تاییەت ئیران دەنگی ستم لیکراوی هەلەبجەى بە جیهانیان راگە یاندو دنیاى خروشا، هەر چەند تاییستا بەو جوړە کپیویستە جوان ئاور نە دراوتە سەر مەسەلە و چارە نوسی ئاوارە کانی جەنگی شیمیایی، لە هەلەبجەو لە شوینە کانی دیکەى کوردهواری، هیمان مەترسی هیرشی بە عەسی بەغدا دواپی نەهاتوو، راستە، ئەمرو هەلەبجەو هەندی ناوچە مەلی ئازادی لە سەری نیشتوتوو و لە بن چرنوکی سەدام رزگاریان بوو، بەلام بە دەس دارو دەستەى صەدامیان هیمان خوینیان بەفیرو دەرژى و دەپژى. هەلەبجە تابلویە کی بەلگە نەویستە بو رەوا بوونی راپەڕینی خەلکی موسولمان و یقە و ماوی کورد، هەر لە گوندی شیخ وەسمان کە زیاتر لە ۵۰۰ کەسی تیا بو و هەمو ئاوارە و قەرکردو لە گوندی (مەلەکان) سەر بە فەرمانداری، صەلاحە دین، لە ئوستانی هەولێر لە

روژی عاره‌فه‌ی جیژنی ره‌مه‌زان له ۱۹۸۷/۵/۲۷ به‌چه‌کی شیمیایی هه‌موی قرکردن و هاوینه هه‌وار و که‌پره‌کانی ویران کرد به‌سه‌ر هه‌زاراندا و ۲۵ که‌س زامدار بوون و له‌سه‌ره‌مه‌رگدان و له‌بنه‌ماله‌ی ئه‌ و شوینه زیاتر له ۴۹ که‌سی کوشت و سوتاند. له‌یاد و ریز دانان بو‌شه‌هیدانی مه‌زلومی هه‌له‌بجه له‌حه‌وته‌مین سالروژی ئه‌و کاره‌ساته‌دل ته‌زینه‌دا، هاوار له‌هه‌مو ئینسانیکی مروّف دوّست ده‌که‌ین و ده‌لین: ئه‌م ماته‌مه‌ته‌نیا ماته‌می نه‌ته‌وه‌ی کورد نییه، به‌لکو ماته‌می گشت ئازادبخوازانی جیهانه. جا‌که‌وا‌یه ئیتر ریگا نه‌دن ریژی می بی‌ه‌په‌رو نه‌گبه‌ت و خوین ریژی وه‌ک صه‌دام هه‌ری و به‌فیرو ئاوا بی‌ه‌زه‌یا نه‌خه‌لک خه‌فه‌و قریبا، ئه‌مه‌ئه‌رکیکی ئینسانی و ئیسلامی و مروّفانیه، که‌وتو ته‌ستوی هه‌مو ئینسانیک که‌ ئیتر ئیجازه‌نه‌دری ئاوا به‌ناحه‌ق وه‌به‌فیرو خه‌لک به‌چه‌دوکه‌لی گازی شیمیایی خه‌فه‌و قری بکری.

له ۹ی حوزه‌یرانی ۱۹۶۳ ریژی می دژگه‌لی عیراق له‌شاری سوله‌یمانی ده‌یان کوردی خه‌باتگیری زنده‌به‌چال کرد و هه‌روا له‌و روژه‌وه‌که‌ به‌عس و صه‌دامی عه‌فله‌قی له‌هاوینی سالی ۱۹۸۶ی زاینی چرنوکی له‌گه‌لی عیراق هه‌ل پیکاه‌وه، نه‌ته‌وه‌ی کورد توشی، که‌ند و کوّسپی زاف به‌رفراوان هاتووه.

بو‌وینه له ۱۹۸۶ به‌سپایی زوره‌وه هیرشی کرده‌سه‌ر گوندی (دوکان) لای موصل، خه‌لکه‌که‌ ئه‌وه‌ی توانیان له‌ترسا هه‌لاتن و چونه‌نیو ئه‌شکه‌وتی کیوی له‌نیزیک گونده‌که، جا‌دوای تالان کردنی گونده‌که‌و قری کردنی ئه‌وانه‌له‌و مابوون و کاولکردنی ماله‌کان، هیرشیان برده‌سه‌ر ئه‌شکه‌وته‌که‌و ئاگریان داو خه‌لکه‌که‌یان له‌نیو ئه‌و ئه‌شکه‌وته‌دا به‌ژن و مندال و پیرو جوانه‌وه سوتان و برژاند و هه‌مویان قری کردن.

۲- له‌سالی ۱۹۷۰ به‌سپایه‌که‌وه‌هه‌لی کوتایه‌سه‌ر گوندی (سوریا)ی مه‌سیحی نشین - ی لای دهوک و فه‌رمانده‌ی سپا که‌به‌زور خه‌لکه‌که‌ی له‌نیو هه‌راستی دبه‌کدا خه‌ر کرده‌وه‌وه‌هه‌مویانی به‌ژن و زاروک و باوک و کور و دایک و که‌س و کاریانه‌وه‌گولله‌باران کرد و هه‌مویانی به‌گولله‌ئه‌نجن ئه‌نجن کرد و قری تی‌خستن.

۳- له‌سالی ۱۹۷۴ فروکه‌شه‌رانیه‌کانی صه‌دام زانکووی (قه‌لادزه‌ی) ویران کرد، که‌تازه‌بو‌ئه‌و خویندکارانه‌ساز درابو که‌له‌ده‌س زولم و زور و یژی صه‌دام و صه‌دامیان رایان کرد بو‌له‌چاو لیکنانیکدا زیاتر له (۵۰۰) کچ و کوری خوینده‌واریان شه‌هید کرد.

۴- ویران کردنی زیاتر له دو هزار ئاواپی له ۱۹۷۷ داکه له گه‌ل زه‌وی ته‌ختیان کردو
کانیاوه کانیاو به‌چیمه‌ن تو‌قور داو باغه‌کانیاو هه‌ل‌پروژاندو سوتاند.

۵- شیمیا باران کردنی ئاواپه‌کان و شاره‌کانی ناوچه‌ی کوردستان، ئه‌لف: شیمیا بارانی
شاری عیمادیه‌ی لای ده‌وک.

بی: چهن شوین له ئاواپه‌کانی لای سوله‌یمانی.

جی: چهن شوین له لای که‌رکوک.

دی: چهن گوندی لای هه‌ولیر. وه شیمیا بارانی هه‌له‌بجه به‌گازی شیمیایی، خه‌رده‌ل و به‌گازی
سیانور و ژه‌هراوی له ۱۹۸۸/۳/۱۸ داکه بووه هو‌ی خه‌فه‌کردن و قر کردنی زیاتر له (۵۰۰۰)
هه‌زار که‌س له زاروک و ژن و پیروکال.

میژوی حه‌رام کردنی به‌کار هینانی چه‌کی شیمیایی و بیولوژیکی، هه‌مو
ده‌زانی که له شاری (لاهای) له سا‌له‌کانی ۱۸۹۹ و ۱۹۰۷ ی زاینی دا به‌کار هینانی چه‌کی
شیمیایی و گازی خه‌فه‌که‌ر حه‌رام و قه‌ده‌غه‌کراو ئه‌وسا له ۱۹۲۵ دا له (ئیتفاقیه‌ی ژنیو) دا، که
۱۰۳ حوکومه‌ت مو‌ریان کردو له لایه‌ن حوکومه‌ته‌گه‌وره‌کانه‌وه مه‌نع کراو له ۱۹۳۲ و ۱۹۳۴
کو‌نگره‌ی دو‌له‌تان بو چه‌ک دامالین بو وینه چه‌کی شیمیایی و میکروبی و خه‌فه‌که‌ر، به‌ستراو
مو‌رکرا. تا سه‌رنجام مه‌کو‌ی نیو‌گه‌لانی چهن به‌ندیکی دانا تا به‌پی ئیتفاقیه‌ی ۱۹۲۵ ی ژنیو
نه‌توانن له‌و چه‌کانه‌که‌لک و ه‌رگرن، به‌تابیه‌ت له سا‌لی ۱۹۷۷ به‌کار هینانی ئه‌و چه‌که‌ حه‌رام
کرا. به‌لام سه‌دام له چه‌کی شیمیایی و بیولوژیکی به‌دژی کوردی بی چه‌ک که‌لکی وه‌رگرت،
باوه‌کو حوکومه‌تی به‌عسی عیراقیش له ۱۹۸۰ مه‌نعی به‌کار بردنی ئه‌و جو‌ره چه‌کانه‌ی مو‌رکرد
بوو. وه روژنامه‌کانی بلژیک رایان گه‌یاند که له گه‌لاوژی ۱۹۸۲ دا شه‌ریکه‌ی (فیلیس
پترولیوم) زیاتر له (۵۰۰) تو‌ن له‌و مه‌واد‌ی سه‌می و گازه، به‌عیراق فرو‌شراوه، ئه‌مه‌ دو‌ای
جه‌نگی (حاجی عومران) روی داوه‌و سه‌دام به‌دژی کورده‌کان له شه‌راکه‌لکی لیوه‌رگرتووه،
جاکاتی سه‌دام دیتی هیچ حوکومه‌تی که له سه‌ر کورد به‌جواب نایی له سا‌لی ۱۹۸۸/۳/۱۸ دا
هه‌له‌بجه‌ی کرده‌هیر و شیمای کوردستان، ئه‌مه‌ باسیک بوو که (دیکویلا) ده‌بیر کوللی مه‌کو‌ی

نیوگهلانی رای گه یاند که چپی بالویزی صهدامی چل درو له لهندهن نهوهی نا به سر ئیراندا، له وکاتهی که بو رادیو مونتکارلو قسهی ده کرد. بهلام له دوایدا (حهنا تاریخ عه زیز) وهزیری دهرهوهی صهدام ناچار ددانی بهوه دا نا که صهدام ههلهبجهی شیمیا باران کردوه. دهولهته کان له ترسی گازی شیمیایی و ژههراوی ناچار بوون کاری بکن تا شهرپی ئیران و عیراق راهوستی، چونکا تی گه یشتن شیمیا بارانی ههلهبجه ئه یته هوئی نهوه که له ناوچه دا خه لک باشتر فییری بکار هیئانی نهو چه که بن، به تابهت که شورهوی بهرو، شیمیایی به دژی خه لکی هه ژاری نهفغانستان به کار هیئا، ترسان هر حوکومه تیک له بییری بهر ژهوهندی خوئی دابی و مه بهستی خه لکی هه ژار نه بی، جا نهوه بو، پالمه سرکووماری سوئید، میتران سرکووماری فهراسه و خانم دانیال میتران و مروفه ئینسان دوسته کان و رابه رانی ئاینی ئیسلام و گشت ئاینه کانی جیهان به جواب هاتن

روژنامه کان: روژنامه کانی جیهان له بابته قانون شکینی مه کوئی نیوگهلانی له به کار هیئانی گازی شیمیایی دژی خه لکی ههلهبجهی لیقه و ماو، زوریان نوسیووه، بو وینه روژنامه (بروتی یونانی) که له نائین چاپ ده بی، دنوسی: نهوهی له کوردستانی عیراقدا قه و ماوه، بی حورمه تی به قه وانینی ناوگه لانیه و نهوه صهدامه که چهند ساله کوردی مه زلوم و ئاوايه کانی کورد شیمیا باران دکاو کورده کان به ره و باشوری عیراق راوده نی. روژنامهی نیویورک تایمز به زمانی قسه بیژی حوکومه ته وه، دنوسی: که به پرسانی ئه مریکایی له ریگای دهنگ و رهنگه وه چاویان بکوژراوان و زامدارانی کوردی شیمیا بارانی صهدام که وتووه و ده لی: نه مه بی حورمه تیه به ئیتفاقیه ی ۱۹۲۵ ی ژنیو. - روژنامه واشینگتون پوست له بن (بوژانه وهی به کار هیئانی گازی ژههراوی و شیمیایی) دنوسی: کاری (صدام) هه تکی حورمه تی په یمان نامه کانی نیوگهلانیه.

روژنامه ی (حوریهت) ی تورکیا له کاتی دیداری ئوزال بو به غدا دنوسی: صهدام دیانی بهوه دا ناوه که گازی ژههراوی و چه کی شیمیایی به دژی نه ته وهی کورد به کار هیئاوه له ههلهبجدا، - روژنامه ی (گاردین) ی بهریتانیا، عیراقی به شیمیا بارانی ههلهبجه به تاوانبار داناو، ههروا رای گه یاندوه نهوه، بو قر کردنی خه لکی کورد بووه و ته نانهت فاجیعه ی وال

جهنگی ناوگه لانیس نهقه و ماوه. - کوواری (ئوکومونیت) ی حه و تانه، رای گه یاندوه که به عسی
عیراق شیمیایی به دژی کورد به کار هیناوه و هر کاتیکش بیه وی گازی ژه هراوی و شیمیایی به
کار دینی. - روژنامه ی (فاینانشل تایمز) به بریتانیا، رای گه یاندوه که به غذا چه کی شیمیایی به
دژی خه لکی بی تاوانی شارو دیی به کار هیناوه. - روژنامه گه وره کانی ئه مریکا، وه ک
(واشینگتون پوس) ئاگادار نامه گه لکی به وینه وه بلاو کردو ته وه، له بابه ت شیمیا بارانی
هه له بجه وه، به ده سی صه دام له کوردستانی عیراقد، که هه وال نیی ئه و روژنامه له شاره
کوردنشینه کانه وه، وینه وه هه والی بو ناردوه - روژنامه (غویش) ی تورکیا، نوسیویه تی: به
ده سی به عسی تاوانباری وه حشی هه زاران لاشه ی سوتاو به شیمیا باران له شاری هه له بجه دا
خه فه کراوه، لاشه کان له شه قام و کولان و له نیو مالاندا قراکراون. - (ئه بزرویر - ی
له نده نی) نوسیویه تی: به عسی به غذا شاره کورد نشینه کانی شیمیا باران کردوه، به پیی نامه ی
تاوانبار (سهر له شکر عبدالوهاب عزت) پاریزهر (ئوستاندار) ی هه ولیر که بو فهرمانده رانی
عیراقی نوسیویه، خو رازانه وه ی به چه کی شیمیایی لی ویستون. - روژنامه ی (ملی گازته) ی
ئه سته مبول، نوسیویه تی: به غذا چه کی ژه هراوی و شیمیایی به دژی خه لکی بی تاوانی هه له بجه
به کار هیناوه و ئه وه ی به تاوانی پیس بو به غذا داناوه و به عسی به بی ویژدان و نائینسان داناوه. -
روژنامه ی (الهلال الدولی) له ژماره ی ۱۴ که له ئاوریل و نیسان له ۱۹۸۸ له چاپدراوه له بن
(جهنگی شیمیایی به دژی خه لکی هه زاری هه له بجه ده نوسی: شیمیا بارانی هه له بجه نیشانه ی
ئه وه یه که صه دام بو مانه وه ی خو ی بی ویژدانانه ئه یه وی خه لکی بی چه کی هه له بجه و
کوردده واری قرا بکات که به شیمیا باران زیاتر له ۵ هه زار که سی خه فه کردوه و هه زارانیش
زامدارو که له لاکه وتون، زیاتر له ده جار به چه کی شیمیایی هیرشی بردو ته سهر کوردی
موسولمان و بی تاوان، له م چهن ساله ی دوایدا، به لام شیمیا بارانی هه له بجه زور پیس و بی
ویژدانانه بووه، که به وچکه کوشنده یه هیرشی بردو ته سهر خه لکی ولاتی خو ی، خه لکی
بیچاره، دوا ی شیمیا باران چاویان سور دیی و به ده نیان تو قله ده کاو کویر ده بن و ریخوله شیان
زیان ده بیی، گازی (تابون) بو ده مارو میشک زبانی هه یه که ئه لمان له جهنگی دوه می
نیوگه لانی سازی داوه که زور کوشنده یسه. به لام گازی سیانور، سارین، سومان و خهرده ل)

ئەمانەش ھەر وہ ك (تابون) وان و زور پيس و كوشەندەن، ئەو ەي بەغدا بە دژى كورد بە كارى ھىناو، گازى سىنايدە كە زور بەر بلاو بە دژى خەلكى مەزلومى (ھەلەبجە) بە كارى ھىناو، كە ھوى تنگە نەفەسى بەدى ھىناو و لەشيان بلوقى كردو ەو مردون، ئەو ە كە خەلكە كە لە مالان مردون دەرە تانى ھەلاتيان نەبوو، نيشانەي ئەو ەيە كە بە عس گازى زور قەوى دە مارو ميشكى بە كار ھىناو. ئەمە نيشانەي ئەو ەيە كە صەدام ئەتوانى زور تر دەس بداتە ئەم جورە ھيرشانە، ديارە تەنيا (شورەوى) و (ئەمرىكا) ئە و جورە گازەيان ھەيە ھەر ئەوانيش ئەو جورە چە كەيان بە (صدام) داو. فىلمى سوتانى ھەلەبجە لە تلوزيونى ئاسيا و ئوروا، لە كورەي جنوبى، ئىتاليا و ئەلمان بىناو، كە بە دەيان ھەزار خەلكى بى تاوان لە كوردواريدا بە و گازانە بە دەسى بە عسى بەغدا قراون.

خون نيشان دان لە بابەت مەزلومى ھەلەبجەو ە: لە بيوت لە كوئونو ەيە كدا خەلكى زور و زانايانى گەورە، ھەروا لە ھىند لە نيودەلھى خوندىكاران، بە توندى بە عسى بەغدايان بە تاوانبار دانا كە خەلكى مەزلومى ھەلەبجەي شيميا باران كردو ە.

كوردە موھاجرە كانى عىراقى لە تاران و باقى شارە كانى ئيران دەستيان كرد بە خون نيشان دان بە دژى ئەو كارە نامرؤفانەي صەدام كە خەلكى ھەلەبجەي بە گازى شيميايى و گازى خەردەل و بە گازى سىانور ئاوا ناپاوانە قراكدو ە. - ھەروا ھەوت كەس لە كوردە كانى دانىشتوى ئەمرىكا لە نيويورك لە داغى صەدامى خون ريزو بى دەنگى دەولتان لە سوتانى ھەلەبجەو تاوانى بە عسى بەغدا لە خواردن مانيان گرت. لە ئوتريش كوردە كان لە بەر بالويزخانەي بەغدا خونيشادانىكيان بە دژى تاوانى بە عس سازدا، كە شارە كوردە كان و ھەلەبجەي ئاوا سوتاندو ە، كە چى لە نيو بالويزخانەي بەغداو كوللە باران كران، - لە شارى لاھور ئوستادانى زانكوى ماف و حقوق و خوندىكاران و وكەلاو تاقمى زور لە خەلكى لاھور بە دژى شيميا بارانى ھەلەبجە لە لايان بە عسى بەغداو بە توندى تاوانبار كرا، ھەروا بو شينى ھەلەبجەو شارە شيميايى كراو ە كانى كوردستان لە شارە كانى دىكەي پاكستاندا كورپى ماتەمين ساز درا.

ھەروا ھەوالدەرانى دنيا رايانگەياند كە لە نەندەن كوردە كان لە بەر بالويزخانەي ئەمرىكا بە ژن و مندال و گەورە و بچوكەو ە بە دژى بە عسى بەغدا دەسيان كرد بە خون نيشان دان

که گازی شیمیایی له کوردستان به کار هیئاوه و شه و له بهر بالۆیزخانهای ئه مریکا مانه وه و ههروا وینهی تاقم و کووری دیکه له کورده سوتاو و مردوه کانی ههله بجه، به گازی شیمیایی، له روزنامه کانی به ریتانیا و فهراسه چاپ و بلاو کرانه وه، له مزگه وتی ژنیو له سویس و له مزگه وتی موسولمانانی شاری له ندهن له بهریتانیا، ئه و روزنامه و وینانه بلاو کرانه وه. ههروا خویندکارانی کوردی عیراقی و سوریهی دانیشتی شوره وی له مهیدانی سوری مهسکو به دژی به عسی به غدا خویمان نیشان داو هاواریان ده کرد که صهدام کوردستانی شیمیا باران کردوه و ههله بجهی کردوته (هیروشیمای) کوردستان.

- بیرو رای گه و ره پیاپی دنیا له بابته شیمیا بارانی ههله بجه وه: ئایتوللا خومهینی (رض) رابه ری شورشی ئیسلامی ئیران بنیاته ری کووماری ئیسلامی رای گه یاند شیمیا بارانی خه لکی موسولمانی ههله بجه نامرووفانی ریژی می به غدا نیشان ئه دا که خه لکی بی تاوانی ئه و شاره ی سوتاندوه و قری کردون. - ئایه توللا مونه زری بانگه وازیکی گشتی راگه یاند تا به دژی صهدام راپه رن که ئه و هه مووه مندال، ژن، پیرو کالی بی تاوانی له روله کانی کوردستان له ئاواپی و شارا به گازی شیمی و بومی خو شه یی سوتاندوه و قه تللی عامی کردون، ههروا بو روله کانی فهله ستین شین بگپرن - ههروا سه رکوماری ئیسلامی ئیران و سه روکی شورای ئیسلامی ئیران و سه روک وه ریزانی ئیران سوتان و قر کردنی خه لکی ههله بجه یان له لایه ن ریژی می صهدامه وه به توندی تاوانبار کرد، ههروا پارتی یه کانی نیو خو و دهره وه شیمیا بارانی ههله بجه یان به کاری وه حشیانه دانا. ههروا مه لا عوسمان عه بدولعه ریز بانگه وازیکی بو دیکویلار ده بیرکوللی مه کوئی نیوگه لانی، سه روکی شورای ئه منیه تی نیوگه لانی، سه روکی صه لیبی سوری نیوگه لانی، سه روکی مه کوئی مافی مرووف به ری کردوه و له وه ی که صهدام به گازی شیمیایی، نه خو ش، پیر، کچ، کوروزن و پیاوی بی چه کی له روزانی ۱۶ و ۱۷ و ۱۹۸۸/۳/۱۸ له کوردستان له گوندی شه ده له، هومر قوم، هلدن و سه رگه لوو... شاری خورمال، سیروان و ئاواپی ده ورو بهر و شاری ههله بجه قه تللی عام و قر کردوه، ئاوانی ئاگادار کردوته وه، که ریژی می صهدام شیتانه و درندانه به گازی خه رده ل، سیانورو بومی ناپالم و خو شه یی و گازی شیمیایی و گازی میکروبی و خه فه که ر خه لکی کوردستانی تیا

بردوه، هیوا دارین به هاواری ئه و مه زلومانه وه بین و یارمه یتمان بدهن، ئیستا خه لکه که، ئه وهی ماوه له ترسان مال و ژیا نی له دهس داوه و به ره و ئیران ئاواره بوون. ئه بی نه یه لن سه دام له وه زیاتر کوردستان مال و یران بکا، بوچ دنیا وای بی دهنگه، ئه ی مه کو ی نیوگه لانی بو دانراوه؟ هیوا دارین ئیوه بهر له درنده یی سه دام بگرن و خو تان یا نوینه رتان بی، تا به چاو جینایه تی سه دام له هه له بجه و کوردستاندا بینئ و ئیتر نه یه لن کورد له وه زیاتر سته می لی بکری. - له ۱۹۸۸/۴/۴ هه یته تی له پزیشکانی سویس سه ریان له شیمیابارانی نه خو شه کانی کوردی هه له بجه دا که له نه خو شخانه کانی تاران که و تبون و هه مو دیانیان به وه دانا بو که ئه و نه خو شانه شیمیاباران کراون و له یه کی له خه سته خانه کانی دیکه ی تاران چاوی یان به زوری له ژنان و پیاوان و مندالی کوردی زامدار به گازی شیمیایی که و تبو.

گه و ره پیاوانی دنیا که له سه ره هه له بجه به جواب هاتون: به ریز دیکویلا ده بیر کولی مه کو ی نیوگه لانی، رای گه یاند که قانونی نیوگه لانی ئیجازه نادا گازی شیمیایی و کوشه نده به دژی خه لکی چ سپایی یا ناسیایی به کار بی بو کوشتنی خه لک. - به ریز کنویج مو عاوانی رامیاری وه زاره تی ده ره وه ی یوگوسلاوی به کار هی نانی گازی شیمیایی له لایه ن ریژی می عیراقه وه به دژی خه لکی هه له بجه ی بی چه ک به توندی تاوانبار کردو هه روا رای گه یاند که ئه مه به شورای ئه منیه تی نیوگه لانی راده گه ینی. هه روا به ریز (پاپاجان پولس ثانی) زه عیمی کاتولیک له دنیای مه سیحی دا به کار هی نانی گازی شیمیایی به دژی خه لکی شاری هه له بجه به توندی مه حکوم کردو ئه وه ی به کاری نامرو فانی و به راوه ژوی ئیتفاقیه ی نیوگه لانی دانا. له لوبنادا، سه لیم حیس سه رو ک وه زیران و حوسه ین حوسه ینی سه رو کی مه جلیسی نوینه ران، وه لید جونولات سه رو کی پار تی ئیشتیرا کی لوبنانی، شیمیابارانی هه له بجه یان له کوردستاندا له لایه ن ریژی می به غدا وه به کاری نامرو فانی دانا و سه دامیان به توندی به تاوانبار زانی. - هه روا سه رو کوماری میکزیک و سه رو کی ده و ره ی هه نوکه ی بزوتنه ی بی لایه ن به توندی سه دامیان له به کار هی نانی گازی شیمیایی به دژی خه لکی هه له بجه ی کوردستان به تاوانبار دانا وه. هه روا له ئه فغانستاندا بوره انه دین ره بیانی رابه ری جه معیه تی ئیسلامی ئه فغانی، قازی محمه مد ئه مین رابه ری حیزی ئیسلامی به توندی سه دامیان له به کار هی نانی چه کی شیمیایی به دژی خه لکی بی تاوانی هه له بجه ی کوردستان مه حکوم کرد.

ههروا وهزیری دهرهوهی تانزانیا (به‌ریز بنیامین امکایا) عیراقی به تاوانبار دانا که چه کی شیمیایی به دژی خه‌لکی شاره کوردنشینه کان به کار هیئاوه. ههروا به کار هیئانی چه کی شیمیایی به دژی شاری قاره‌مان په‌روه‌ری هه‌له‌بجه‌ی کوردستان، به تاوانی قورس دانا. ههروا وهزیری دهرهوه‌ی به‌ریتانیا بالوئیزی عیراقی له‌لندهن بانگ کردو له‌بابه‌ت به کار هیئانی چه کی شیمیایی له‌شاری هه‌له‌بجه‌دا، هوشداریکی پی‌دا و مارگریت تاجیر سه‌روک وه‌زیرانیش به کار هیئانی چه کی شیمیایی به دژی خه‌لکی شاره کان له‌کوردستاندا به توندی مه‌حکوم کرد. یه‌کی له‌روناک بیرانی فهره‌نگی عیراقی دانیشجوی سوریه به‌یانیکی له‌بابه‌ت کوشتاری خه‌لکی هه‌له‌بجه‌ی بی تاوان دهرکرد و ریژی می به‌غدای مه‌حکوم کردو له‌ولآته عهره‌بیه‌کان و باقی ده‌ولته‌کانی ویست تا‌صه‌دامی خویناوی تاوانبار بکه‌ن. کار ناسی کارو باری‌گازی سه‌می و ژه‌هراوی بیلژیکی پرؤفیسور (ئوبان هیندریکس) که مه‌کوئی نیوگه‌لانی بو ته‌گبیر پی‌کردن له‌بابه‌ت شوینه‌واری چه کی شیمیایی یه‌وه بانگی کردبو، رای‌گه‌یاند که هه‌زاران کوردی عیراقی که به‌چه‌کی شیمیایی له‌لایه‌ن فروکه‌کانی جه‌نگی به‌غداوه شیمیاباران کراون، مه‌سوم بوون و نیزیک به‌مه‌رگن. - به‌ریز (موتوشیما، شاره‌داری شاری ناکازاکی ژاپونی به‌کار هیئانی چه کی شیمیایی و ژه‌هراوی له‌ژیر هه‌رناویکداو له‌لایه‌ن هه‌که‌سیکه‌وه به تاوانی‌گه‌وره‌دایناو هه‌روا رای‌گه‌یاند له‌سه‌ر هه‌موده‌ولته‌تان پیویسته به‌رگری له‌بلاو بوونه‌وه‌ی چه کی شیمیایی بکه‌ن و ریژی می به‌غداش به تاوانبار دابنن - (دیوید فهره‌هاله) له‌وتاریکدا رای‌گه‌یاندوه‌ئو هه‌والآنه‌ی سه‌باره‌ت به شیمیابارانی شاری هه‌له‌بجه‌وه، له‌لایه‌ن ریژی می عیراقه‌وه، پیمان ده‌گا، ته‌نانه‌ت هوئی ترس و له‌رزی ئه‌وانه‌ی‌گازی شیمیایی به‌کار دینن پیک هیئاوه و مایه‌ی غه‌م و خه‌فه‌ته. سه‌روکی صه‌لیبی سوری چینی، رای‌گه‌یاندوه که به‌کار هیئانی چه کی شیمیایی بووته هوئی نیگه‌رانی ئیمه که ئه‌وه‌موه خه‌لکه بی تاوانه‌ی له‌کوردستاندا کوشتووه و زامدار و ژه‌هراوی کردوه، ئه‌بی به‌کار هیئانی به توندی مه‌حکوم بکری. - سه‌روکی صه‌لیبی (گینه) به‌کار بردنی چه کی شیمیایی به دژی خه‌لکی بی تاوانی هه‌له‌بجه‌ی کوردستان له‌لایه‌ن ریژی می به‌غداوه مه‌حکوم کردوه و رای‌گه‌یاندوه به‌کار بردنی شیمیایی به‌هه‌ر نیویک و له‌لایه‌ن هه‌ر ده‌ولته‌تیکه‌وه بی، مه‌حکوم و تاوانباره - دوکتور (ایان وست) نوینه‌ری کومه‌یته‌ی

مافی مروّف له پارلومانی بهریتانیا دا له بابت تاوانی به عس له هه له بجه دا رای گه یاندوه که له شاری (وین) له و زامدارانه ی که چاوم بیان کهوت، بوم دهر کهوت که: نه نوعی گازی شیمیایی، خه رده ل و گازی ژه هراوی یان لیکه و تووه و ریژی می به غذا له شهردا به دژی شاره کانی کوردستان له و گازانه که لکی وه رگر تووه. (جه ماله دین کابلانی) رابه ری جه معیه تی ته بلیغی ئیسلامی تورکه موسولمانه کان و نه وانه ی له ئور و پادانیشتون به توندی شیمیابارانی سه دامی به دژی خه لکی هه له بجه و ئاوا یه کانی ده و روبه ری مه حکوم کرده، هه روا رای گه یاندوه که کاری سه دام له مروّفی کی ته بیعی ناچی، نه وه کاری مروّفی شی و دیکتاتور ه له میژودا.

سه دام له ۱۹۶۸ وه هه میسه هو ی دهر دو نازاری بو خه لکی عیراق به تایبته بو کورد به دی هیئاوه و پی نه خلاق ی کرده، بو وینه بو مبارانی قه لادزه له ۱۹۷۴ که به سه دان که سی کوشت و بریندار کردو ماله کانی هه مو رو خاندو زیاتر له (۲۵۰۰) که سی له کورده کان له ساله کانی (۱۹۷۴-۱۹۷۹) له داردا. هه روا بو مبارانی (کانی ماسی، له پاریزگه ی دهو ک و ئاوا یه کانی ده و روبه ری نه و ی و لای موسلی بو مباران کرد، که ژماره یی زور له کورده کان بونه قوربانی و له نیوه ی دوا ی ۱۹۷۹ ریژی می به غذا زیاتر له (۸۰۰) مندالی کوردی له شاری سوله یمانی گرت و کوشت و (۱۸) که س له وانه که به ماله باوانیان درانه وه شوینی نازار و داغ کردن به له شیانه وه دیار بو و هه زاران کوردی مه زلومی تر له زیندانه کاندای توشی شکه نجه و نازارده کرین و ژه هریان به گه رودا نه کری یا به بهر ق داغ ده کرین، وه هه زاران ماله کوردیان به ره و جنوب راناو ماله کانیان کاولکراو که سیش به سه رو شوینیان نازانی، تائه و راده که به درنده یی له ۱۹۸۸/۳/۱۸ هه له بجه شی به و ده رده برد که دنیا ئاگایی پی په یدا کرده و به عسی به غذا هه روا هه شت هه زار ژن و پیاو و کچ و کورو کال و میر مندالی شیان به نه نفال بردو شرت و گومیان کردن. هه موده زانین گه لی کورد به در یژی ای ئیسلام کوششی کرده تا به فهره ننگ و قورئان و ئیسلام خزمهت بکاوه ژیار و شارستانی ئیسلام په ره بدا و له سه ر خاک و ئاو و ژبانی خو ی له راست ده ست در یژ کاراندا بهرز راوه ستاوه و به گژ دژ و دژ منانی ئیسانی و مرو فانی چوه و له نیشتمان و فهره نگی ره سه نی خو ی دیفاعی کرده و تائیس تا خو ی را گر تووه، جا له

به ره تهوه له هه موخیر خازان و مروّف دوستانی جیهان و له هه مو رابه رانی ئاینی جیهان داوا ده که ین له راست درنده یی سه دام و سه دامیاندا به جواب ین و بینه یارمه تی دانی موسولمانانی کوردی ستم لیکراو، تائیمه یش وه ک هه مو ئینسا نیک بتوانین له ژیر ئالای ئیسلامی و مروفانی به نازادی، دور له زوّم و زوئی زوّر و ژوان بژین. (شه پوّل).

(کاک محمد علی صفاریان پور: شهرار) له دیوانی شیعی خویدا (اندوه من از فلسطین تا هه له بجه) ^۱ بو شینی خه لکی بی تاوانی هه له بجه ده لی: (تن من مسموم است - کودک گُرد من و پاکیزه تر از شبنم گل - حال آلوده تر از دست تبهکارانم - دست خود را از تن مسموم من آلوده مکن - من نمودی زغم و درد گرفتارانم - تن من مسموم است - کودک گُردم و بی حربه و شمشیر و سلاح - با کسی نیست مرا جنگ و ستیز و پیکار - از چه رو خانه ی خشت و گلی ام نیمه شب - شد به روی تن معصوم من این سان آوار؟) - به ریز کاک ته حمه د - ی قازی فه مویه تی: (له کاتیکدا له هه له بجه - پاش بو مبارانی شیمیایی - دایکیک به ئاخرین نیگا - په له قازهی کورپهی بینی - له کاخی کوّماری به غدا - سه دام حوسین پر سیاری کرد - چهند کورد به بو مبارن کووژران - وه لامیان داوه: ده هه زار - گوراندی که فی هه لخراند - چوّن ده هه زار؟ - هنا عراق - نحن عرب - نابی لیره کورد بمینی - نابی له هیچ شوینی شمال - ژنیک کورد - بیشکه ی کورپهی رابژینی ^۲. هیمنی ره حمه تیش فه مویه تی: شیوه نی من شیوه نی ئینسانی یه - بانگی نازادی و گرووی یه کسان یه. پیره میردی نه مریش فه مویه تی: پیی ناوی بو شه هیدی وه ته ن شیوه ن و گرین - نامرن ته وانه وا له دلی میلله تا ته ژین. - به ریز حه قیقی فه مویه تی: به بو می شیمیایی و موشه ک و ته بزاری و یرانگه ر - ولاتی نیشتمانی ئیمه وینه ی هیرو شیمایه - به ریز مه لا عومه ر سألحی (ساحیب) فه مویه تی: له هه له بجه ی ویرانه دا، لیوی ئالن، قژی کالن - پیکه نینی ده می برینی شه هیدیکی بی هه والّن. - به ریز - ح. ره شیدی زه رزا فه مویه تی: کوا شینی ده وی خه لکی هه له بجه، هه مو کووژران - هه ر تو له یه، ده رمانی له نیو داخ و که سه ردا - به ریز شه ریف ده لی: مثالانی هه له بجه ی دل به خوینن - سرودی ماته م و دوری ده خوینن - به ریز جه وه هر

۱- چاپی ۱۳۷۰ په ره ی ۱۵ تا ۱۸.

۲- شیوه نی ئینسانی بو شه هیدانی هه له بجه کو کردنه وه ی: ته نیا چاپی ۱۳۶۸/۵/۸ - په ره ی ۱۹.

کرمانج ده‌لی: که هه‌له‌بجه شه‌هیدکرا - کوردستانی گه‌وره‌گریا - به‌ریز ریژهن کرمانجانی ده‌لی: دژمه‌نان دلشاد، شار بیهن خاپور - هه‌له‌بجه‌یچ دیسان بیهن شاره‌زور - خوشکی زاناو دلسۆز: نه‌جیبه‌ئه‌حمه‌د فه‌رمویه‌تی: کچۆله‌یه‌کی هه‌له‌بجه‌ی شه‌هید خۆی تیا بنۆینی - یا بو‌کروزی پیستی منالی - که له‌ ریژ دارو په‌ردوی مالیکدا به‌ جیه‌یلدراوه‌و، له‌ دوا هه‌ناسه‌و دوا نوزه‌یا ته‌لی: دایه‌گیان به‌جیم مه‌هیله. - به‌ریز مه‌لا خه‌لیل مشه‌ختی ده‌لی: داخدارم بو‌هه‌له‌بجه، به‌عسی یان ویران کری - ئه‌و عه‌روسی هندی شاران، بی‌ته‌ن و بی‌جان کری. - به‌ریز سه‌ید جه‌لال نیزامی ده‌لی: نامریت ناچی هه‌له‌بجه‌ی ساخه‌هر - دل‌حه‌بینی وی‌ل ده‌رفه‌و هوندرن. - ١ - به‌ریز عیسمه‌ت دلره‌ش، ده‌لی: چ بارانه‌ک ناز بو‌هاری - له‌هه‌له‌بجه‌یداگورگور باری. - به‌ریز په‌رویز جیهانی ده‌لی: چ شین شینا هه‌له‌بجه‌ی کوردی ژاره - کو‌تف قر بوون بده‌ستی دژ، نه‌یاره. - شه‌پۆل - ٢ - ده‌لی: شه‌پۆل پی‌ناوی شین وگرین - بو‌هه‌له‌بجه: هیروشیمای پریرین - چونکا که‌وی نیو‌رکه به‌پۆل هه‌لفرین - ده‌بنه، زاناو پسپۆر، بو‌زامی برین - بو‌زامی برینی، کوردی لانه‌واز - گه‌نجان و لاوان هاتوون به‌ئاواز - به‌زه‌بری عیلم وژییری و زانین - کوردی به‌شخوراو، دینه‌پیکه‌نین - کورد ده‌لی: ئاش به‌نوره‌یه - نوره‌ی ئیمه‌یش دی‌ئیتتر به‌یه‌قین - هه‌راو نه‌عه‌ته‌ی کوره‌کوره‌ی کورد - ئیتتر به‌زانین، میژوی خۆی ده‌کاره‌نگین. - یا خوا ئاوابی‌ئه‌م کوردستانه - بوژینه‌روه‌ی ژیان یاگیانه. - هه‌ستیاری نازک خه‌یال هیمن ٣، له‌بابه‌ت شه‌ر فروشی به‌عسی به‌غداو بو‌مبارانی شاری بانه‌وه، فه‌رمویه‌تی: بانه‌ویرانه‌جگه‌ر بریانه‌له‌ش سپه، دل بریانه - به‌م به‌هاره‌گۆلی وی‌په‌ر په‌ر بوون - وابه‌ده‌ردی خه‌زه‌لی پایز چوون - زۆر به‌رق تر له‌قه‌راری جاران - بانه‌ویرانه، کرا بو‌مباران - هه‌ر به‌زار خو‌شه‌ده‌لین شه‌ش سه‌ت که‌س - یا نه‌ما، یانه به‌حال ماویه‌نه‌فه‌س - شه‌ر فروشی به‌عسی یه، ئه‌ی ئیرانی - شه‌ر فروش چی‌گه‌ره‌که؟ ویرانی.

هه‌له‌بجه - هه‌له‌بجه هیروشیمای کوردستان، چریکه‌و دیروکی که‌ونارای

خه‌فه‌تنامه‌ی له‌بیر نه‌چونی میژوی به‌ره‌ی مرویه.

١- هوندرا: داخل، روژ - شیوه‌نی ئینسانی - شیوه‌نی ئینسانی چاپی ١٣٦٨/٥/٨.

٢ - شه‌پۆل) محمه‌د سالج ئیبراهیمی محمه‌دی: (شه‌پۆل).

٣- محمّد امین شیخ الاسلامی (هیمن).

هه‌له‌بجه، ئه‌فسانه‌و چیرۆکی کۆنی خنجیره که به‌دهستی هه‌والان له ئینسان دراوه‌و
خۆینی پزاهه.

هه‌له‌بجه، شانۆی هیرش و ئاوقابونی حوکومه‌تیکه، به‌تیکنۆ لوژی نه‌سل کوژی
چه کدارکراوه، که به‌و چه که قهره هیرشی بر دۆته سه‌ر خه‌لکی بی‌دیفاعی ولاته که‌ی خۆی،
شیره‌خوره، شه‌ر به‌گازی سیانور له‌گه‌ل جه‌رگه‌و هه‌ناوی ژنان و پیاوانی بی‌چه‌ک، شه‌ر به
بۆمب هاوێژ له‌ ته‌ک دایکان و دالکانی که‌ زاروکانی جگه‌ر گو‌شه‌ی خۆیان شارده‌بووه‌ یا
پیاوانیک که‌ له‌ش و لاری خۆیان کرد بووه‌ سه‌نگه‌ر بۆ ژن و زاروکانی خۆیان.

هه‌له‌بجه، ئاخ و خاکی سته‌م لیکراو، که‌ هاوار و ناله‌ نالی مه‌زلۆمییه‌تی ئه‌و هه‌ریمه
ده‌روازه‌ی هه‌وشه‌و هه‌ساری جوغرافیایان شکاندو له‌ گریژنه‌و له‌ ریسمه‌یان برده‌و هاوار
هاوار و کروزه‌ کروزه‌ خه‌لکه‌ که‌یان، به‌چه‌رچه‌ دوکهل و به‌هه‌وری ره‌شی شیمیایی خه‌فه‌و قه‌ر
کرد.

هه‌له‌بجه داستانی سه‌ر زه‌ویکی پرپیت و به‌ره‌ که‌ت و پر له‌ شیناوه‌ردی و ته‌ژی له‌ گو‌لی
ره‌نگاو ره‌نگه‌و چه‌ریکه‌ی شادی هین و خه‌م ره‌وین بوو. که‌ له‌ سه‌ر به‌روکی مه‌زراو زه‌وی و
زاری پروا و خۆشه‌ویستی هه‌لی ئه‌داو به‌ خۆیدا ئه‌هات و گو‌له‌ کانی قه‌فیان ده‌ کردو ته‌رزیان
ده‌هاویشته‌و به‌ ئاسماندا هه‌ل ده‌چوون و له‌ باخ و بیستانه‌کانیدا شکۆفه‌ی ته‌وحید و خوا به‌یه‌ک
زانانین ده‌می ده‌ کرده‌وه‌و له‌ نیوگۆلستانه‌کانیدا بۆن و به‌رامه‌ی خۆشی گو‌لی محمه‌دی بلاو
ده‌بووه‌و له‌ نیوگۆلستانه‌وت و ده‌شته‌و ده‌راوه‌کانیدا (اشهد ان لا‌ االه‌ الا‌ الله...) ده‌نگی ده‌دایه‌وه.
هه‌مو ئه‌م شتانه‌ له‌ روانگای به‌عسیانی عه‌فله‌قی تاوانی نابه‌خشاو بوو، ئه‌م بۆمباران و قه‌رکردنه
له‌ ۱۷ و ۱۹۸۸/۳/۱۸ ی زاینی و ۲۶۰۰ ی کوردی و ۱۳۶۶/۱۲/۲۷ ی هه‌تاوی روی داوه‌و
زیاتر له‌ پینجه‌زار زاروک و ژن و میرو میرو مندال و پیرو کالی خه‌فه‌و شه‌هید و قه‌رکردوه.
هه‌له‌بجه، به‌هاری ۱۳۶۷ داستانیکی واقع بینانه‌یه‌ که‌ ته‌نیا گو‌شه‌یه‌ک له‌ شانۆی شه‌ری به‌عسی
حاکم له‌ گه‌ل خه‌لکی ولاتی خۆیدا نیشان ئه‌دا، هه‌له‌بجه، به‌هاری ۱۳۶۷ چیرۆکی په‌ر په‌ر
کردنی ئینسان، مه‌ل و مرو په‌له‌وه‌رو گۆل و گۆلزاره، له‌ نیوگۆله‌ لۆکه‌ی بای ژه‌هراوی رق و قین
له‌ دلی زالم له‌ گه‌ل مه‌زلۆمی بی‌تاواندا، له‌ گه‌ل موسولمانانی. کوردی دابه‌شکراودا. شه‌پۆل *

چيروكى چال كردنى ئارهزو، عيشت و ئهوين و هيوايه، له پشت ميزو سندهلى
فيريگه كاندا، چيروكى مردنى بيدهنگه له نيو باغچهى چكوئهى گهرمى خوين گهرمى و
سه ره نجام چيروكى كوردو كوردستانه له 27 ره شه مهى 1366 و 17 و 18/3/1988 ي
زايى له كوردستانى داگير كراودا ئهم وتاره له 25/12/1373 و 16/3/1995 - ز
له لايهن بونباد - ي هه له بجه وه له كوردستان له وحى تهقدירו جايزه ي پيدراوه (شه پول).

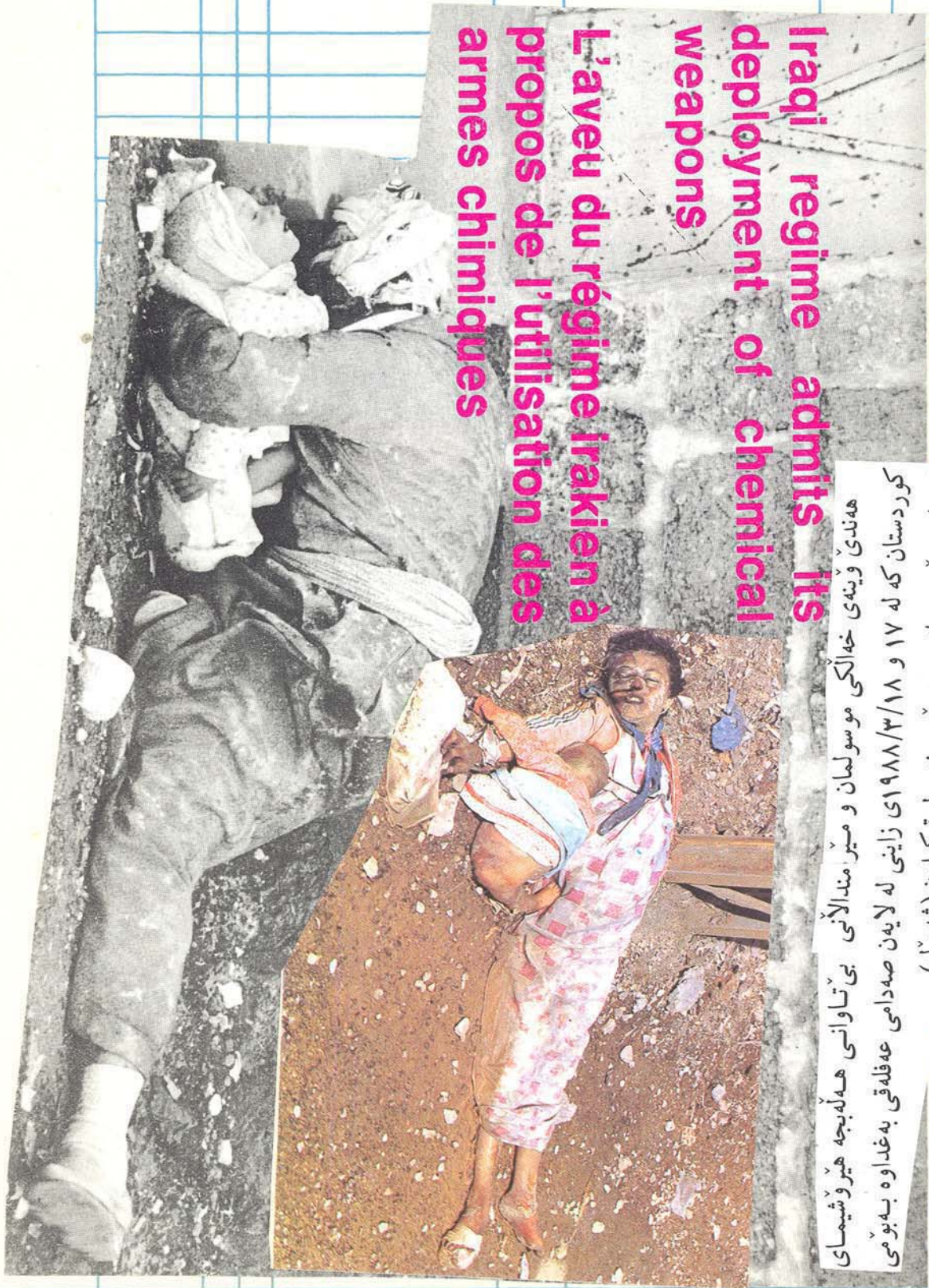

هه ندى زيني خهالكي موسولمان و ميرمندا لاني بي تاواني هه له بجه هير و شيماي
كوردستان كه له 17 و 18/3/1988 ي زايى له لايهن سه دامى عه فلقى به خداوه به بومى
شيماي و بومى سيانور و به بومى خه رهل قركراون (شه پول)

214.

24
27
28
29
30
31

**Irabi regime admits its
deployment of chemical
weapons**
**L'aveu du régime irakien à
propos de l'utilisation des
armes chimiques**

هندی ونبهی خه‌لکی موسولمان و میرمندالانی بی‌تاوانی هه‌له‌بجه هیر و شیمای
کوردستان که له ۱۷ و ۱۸/۳/۱۹۸۸ ی زاینی له لایهن صهدامی عه‌فله‌قی به‌غداوه به‌بوومی
شیمای و بوومی سیانور و به‌بوومی خه‌ره‌ل قه‌رکراون (شه‌پول)

۲
۳
۴
۵
۶
۷
۸
۹
۱۰
۱۱
۱۲
۱۳
۱۴
۱۵
۱۶
۱۷
۱۸
۱۹
۲۰
۲۱
۲۲
۲۳
۲۴
۲۵
۲۶
۲۷
۲۸
۲۹
۳۰
۳۱

یه‌لماز گوینه‌ی
۱۹۳۷-۱۹۸۴ی ز-

یه‌لماز گوینه‌ی خه‌لکی کوردستانی تورکیا یه و له سالی ۱۹۳۷ی ز- له ئاوابی (یه‌نیجه) له مه‌لبندی (ئه‌دنه) له دایک‌بوه. دایک و باوکی له‌به‌ر هه‌ژاری له‌دیوه ئه‌چنه شاری (ئه‌دنه) یه‌لماز تا ۱۴ سالی به‌ده‌ستوری باوکی ده‌چوه فی‌رگه، بو‌خویندن، هه‌ر چه‌ندله‌به‌ر نه‌داری مه‌جبوریش بو، له‌به‌ر ده‌س دوکانداراندا، کار بکا و باوکیشی دوکانی بچوکی په‌موفروشی هه‌بو. یه‌لماز به‌ره‌نج و تی‌کو‌شانی زۆر، وه‌هه‌روا، له‌به‌ر لیها توی و خوا پیدای، له‌خویندن دا سه‌رکه‌وت و ده‌سی دایه‌چریکه و چرۆکک نوسین.

له‌سالی ۱۹۵۲ی ز- یه‌که‌م نوول-ی ئه‌و له‌کو‌واری «بیرگۆین» ی تورکیا دا له‌چاپدر او له‌سالی ۱۹۵۵ی ز- چریکه یه‌کی له‌بابه‌ت ژنه ره‌عیه‌تی‌که‌وه، که‌به‌خاوه‌ن مولکه‌که‌ی وتبو: «ئه‌ونه‌ی نه‌ماوه هیزو حوکومه‌تی ئیوه تیا‌بچی» نوسی، بلا‌و بونه‌وه‌ی ئه‌وه بو‌وه هوی ئه‌وه، یه‌لماز به‌ند بکری، دادگا به‌حه‌وت سال زیندان و دو سال شار به‌ده‌ر، یه‌لماز-ی مه‌حکوم کرد. به‌لام دوا‌ی سال و نیوی‌یک زیندان و شه‌ش مانگ شار به‌ده‌ری، یه‌لماز ئازاد‌کرا.

له‌سالی ۱۹۵۸ی ز- که‌خویندکاری ریشه‌ی ئابوری زانکو‌ی ئه‌سته‌مبول بو، سه‌ناریوی فیلمی «ئالا‌گه» یه‌ک: «ئاسک» ی نوسی و خویشی هونه‌ر پیشه‌ی نه‌خشی یه‌که‌م بو، که‌دوباره دادگایی کرا، به‌لام به‌ر له‌گیران خو‌ی شارده‌وه وه‌ه‌لات.

له‌سالی ۱۹۶۱ی ز- جندرمه‌دو‌زیانه‌وه و گرتیان و ۱۸ مانگی ترکه‌وته زیندان و له‌وی داستانی «بینه‌وایان مردن» ی نوسی.

له‌سالی ۱۹۶۳ی ز- دا، له‌شهریکه‌یه‌کی، سینه‌ما‌ییدا، دامه‌زرا تا به‌شاره‌کانی تورکیادا، بگه‌ری و ئه‌وانه‌ی ده‌یان بینه‌ی سه‌ناریو، بیان نوسی. یه‌لماز له‌ماوه‌ی پینج سالدا زیاتر له‌۶۰ فیلمی ئاماده‌کرد، که‌سه‌ناریو نوس و هونه‌رپیشه‌ی ئه‌وانه هه‌رخوی بو، هه‌ندی له‌و فیلمانه، وه‌کو «ئا‌کاد: قانون» بونه‌هوی ناو داربونی یه‌لماز، تا ئه‌و شوینه‌ی خه‌لک یه‌لمازیان به‌«سولتانی سینه‌ما چه‌شتو» ناو ئه‌برد.

به‌لام پاش ماوه‌یه‌ک خاوه‌نی شه‌ریکه‌که، له‌ترسا، یه‌لاماز-ی جوواب‌کرد، یه‌لاماز ناچار خوئی فیلمی «بوکه‌خان»ی نویسی و به‌خارجی خوئی بردی به‌ریوه‌که فیلمه‌که له‌بابه‌ت کوردستان‌وداب وده‌ستوری کورده‌واری‌یه‌وه‌یه.

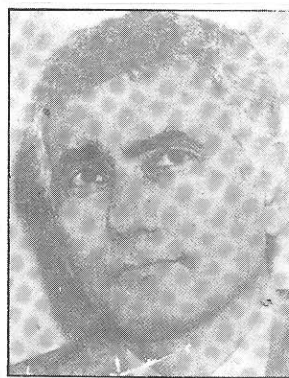
له‌سالی ۱۹۷۲ی‌ز- یه‌لاماز به‌تۆمه‌تی ئه‌وه‌ی حوکومه‌تی حه‌شار داوه، خرایه‌زیندان. ئه‌ویش له‌زیندانی «سلیمیه» داستانی ئوچله‌مه‌سی، سلیمیه‌و سلیمیه‌مه‌کتوبلاری نویسی و ناردیه، ده‌ره‌وه‌ی زیندان. له‌سالی ۱۹۷۴ی‌ز- که‌تازه‌له‌به‌ندیخانه‌رزگاربیو، به‌تۆمه‌تی‌کوشنی دادستانی تورک زمان به‌ ۱۸ سال به‌ند، خرایه‌به‌ند، لیره‌شدا چهن چریکه‌ی وه‌کو: سورو «میگه‌ل» یول: «ریگای نویسی، که‌به‌تاوانی یه‌کی له‌وانه ۱۸ سال زیندانی کراوینچ سال و چه‌ندمانگ‌شار به‌ده‌رکرا، له‌زیندانا، نامه‌یه‌کی سه‌رئاواله‌ی بو «سینیور فرناندز هه‌ریرا» سه‌رپه‌ستی فستیوال-ی سینه‌مایی «فالادید» بوئه‌سپانیا نارد، که‌له‌به‌ر ئه‌مه‌ش پینچ سالی تر به‌ندی بو‌زیادکرا، که‌می‌دوای ئه‌مه‌دادگا به‌ ۷ شتی تر تاوانباری کردو به‌گشتی به‌سه‌ت به‌ند تاوانبار و محکوم‌کرا، یه‌لاماز ئه‌وه‌هونه‌روه‌ه‌نازاونه‌به‌زه‌هیمان ده‌سی هه‌ل نه‌گرت و له‌به‌ندیخانه‌دا، چه‌ندین «پیه‌سی» نویسی و گه‌یاندیه‌ده‌س ئه‌ویندارانی خوئی، له‌ده‌ره‌وه‌ی، به‌نددا، که‌یه‌کی له‌وانه‌به‌ناوی فیلمی سورو «میگه‌ل» له‌ئوروپادا، ناوی داخست. له‌سالی ۱۹۸۰ی‌زاینی، یه‌لاماز داوای چهن رۆژ مه‌ره‌خه‌سی کرد تا سه‌ر له‌مال و حاللی خوئی بداو داواکه‌یان به‌جی هینا و له‌زیندان چوو‌ده‌ری، به‌لام یه‌ک راست له‌باتی مالی چوو‌ه‌پاریس، حوکومه‌تی تورکیا له‌وه‌توره‌وجنگز بوو له‌بلاو بونه‌وه‌ی فیلم و ناوی یه‌لاماز به‌رگریان ده‌کرد. له‌سالی ۱۹۸۲ی‌ز- له‌«فستیوال-ی کان» دا فیلمی ریگای-ی یه‌لاماز جایزه‌ی ئه‌وه‌لی برده‌وه‌و رۆژنامه‌کانی دنیا، ریزیان بو‌یه‌لاماز داناو ئافه‌رین‌یان به‌ئازایی ئه‌وگوت و له‌دنیا‌دا ناسرا. له‌سالی ۱۹۸۳ی‌ز- فیلمی دیوار-ی له‌فرانسه، دانا و بو‌هوی زیادبونی ناو بانگی یه‌لاماز.

به‌داخه‌وه‌ئه‌وه‌هونه‌روه‌ه‌به‌رز و ئازاو لیها‌توه، له‌روژی ۹ سپتامبر-ی ۱۹۸۴ی‌ز- و ۱۳ زیحجه‌ی ۱۴۰۴ی‌ک له‌یه‌کی له‌نه‌خوشخانه‌کانی پاریسدا، بارگه‌ی به‌ره‌و لای خواتیکنا، به‌وه‌صیه‌تی خوئی جه‌نازه‌که‌یان برده «ئه‌نیستیتیوی کوردو تا رۆژی ۱۴ی ئه‌و مانگه‌له‌وی

راگیرا، وه ههزاران كهس له دۆست و براو هونهروه‌ران و هونه‌ر دۆستان بو به‌رێكردنی جه‌نازه كه‌ی هاتنه‌ سه‌ر ته‌رمه‌ كه‌ی و سه‌ره‌ خو‌شیا‌ن به‌ فاتوش خانمی ژنی و تا‌قه‌ كه‌چه‌ كه‌ی وت.

مسیو «ژاك لانگ» وه‌ زیری فیركردن و بارهینانی فه‌رانسه، وه‌ هه‌روا چه‌ن كه‌ سایه‌ تی تری ئه‌و و لا‌ته‌ بو‌ریز دانان له‌ یه‌لماز حازربون، فرانسوا میترا‌ن سه‌ركو‌مار-ی فه‌رانسه كه‌ له‌ وسه‌رده‌ مه‌دا، له‌ پاريس نه‌بو، به‌هوی خیزانیه‌ وه‌ تاجه‌ گولی‌کی نار‌دبو. بالۆیزی یونان له‌ فه‌رانسه، به‌نوینه‌ری له‌ لایه‌ن سه‌ركو‌ماری یونانه‌وه‌ و هه‌روا كو‌وری زو‌ر، له‌ كه‌سایه‌تی و هونه‌ره‌رانی سینه‌مایي جیهان، هه‌روه‌ كو: پاتریك راسپین و هه‌روا، ده‌بیره‌وه‌لی حیزبی سوسیالیست-یی فه‌رانسه، به‌رپرسی ره‌وابیتی ده‌ره‌وه‌ی فه‌رانسه، وه‌ هه‌روا سه‌رو‌کی ئیتحادیه‌ی کارگه‌رانی حیزبی كو‌مونیستی فه‌رانسه، نوینه‌رانی نه‌ته‌وه‌ی كو‌رد له‌ولا‌ته‌ ئورو پایه‌ كان و ۲۰ كه‌س له‌ نوینه‌رانی تو‌رك له‌ ئوروپادا، له‌ پرسه‌ی یه‌لماز به‌شداربون و هه‌زاران نامه و ته‌لگراف، كرایه‌ ئه‌نستیتوی كو‌رد بو‌سه‌ره‌ خو‌شی.

روژی ۱۴ی سپتامبر جه‌نازه‌ كه‌ی له‌ ئه‌نستیتو، براه‌ مه‌یدانی ریپو بلیكو: «كو‌ماری» و له‌ ویشه‌وه‌ براه‌ گورستانی «پیر لاشیز» كه‌ جی قه‌بری ناودارانی پاريسه‌ وه‌وی نیژراو هه‌زاران كه‌س بو‌ ناشتی یه‌لماز چ كو‌رد و تو‌رك و ئوروپایی و فه‌رانسه‌یی له‌وی بون و سرودی خوا‌حافی‌یان بو‌ یه‌لماز خوینده‌وه‌.

۱- سه‌رچاوه: به‌رگی ۲ ژبناوه‌ری، كه‌ ئاماده‌ی چاپه‌ لاپه‌ره‌ی ۱۰۳ - كو‌واری پشه‌نگ، ژماره‌ كانی ۱۵ و ۱۰ی سالی ۱۹۸۳/۵ز- و كو‌واری هیواسالی ۱۹۸۵ - ژماره‌ ۳/ چاپی پاريس و میژوی مه‌شاهیر-ی كو‌رد نوسراوی ئوستاد بابا مه‌ردوخ - ج - ۲ - لاپه‌ره‌ی ۴۷۴ چاپی ۱۳۶۶ تاران (شه‌پول).

مقدمه‌ای بر زبان و ادب کردی

بنام خداوند جان و خرد   کزین برتر اندیشه برنگذرد
کلیات

هنر با دو ویژگی برجسته همیشه چهره خود را به نمایش گذارده است. نخست جاودانه‌سازی دوم توانایی آن برای تشریح واقعیت‌های پیچیده. به هر اندازه کیفیت یک کار هنری بالا می‌رود بر عمر آن افزوده می‌شود. خاصیت جاودانه‌سازی هنر چیزی است که هنرمند نباید از آن چشم بپوشد. البته در گذشته کسانی بوده‌اند که از این امر غفلت کرده‌اند. در لفظ کُردی را به پای پادشاهان خونخوار ریخته‌اند، یا متاع والای هنر خویش را به لهُو از دست داده‌اند، ولی هنرمند متعهد کسی است که دچار این غفلت نشود. لذا برای او مهم است که از اوضاع دوران خویش آگاه باشد و بداند آب حیاتی که در دست دارد، باید صرف عمر بخشیدن به چه چیز کند. بزرگان شعر و هنر کردی همانند دیگر نام‌آوران ادب دیگر نقاط کشور اسلامی مان، حیات خویش را صرف آبیاری درخت عرفان کرده‌اند. هر کس سیری در تاریخ ادبیات این گوشه از میهن اسلامی مان کرده باشد از این واقعیت آگاه است.

برای نمونه رباعیات باباطاهر عریان که خود از نژاد کوهستان‌های زاگرس کردستان بوده

○ هنر دو ویژگی بارز دارد: الف - خصیصه جاودانه‌سازی. ب - تشریح واقعیت‌های پیچیده
○ تا قبل از ظهور دین اسلام، حروف «ماسی-بوراتی» در میان کردان معمول بود و در همان حال خط
یونانی و خط آرامی سریانی را هم به کار می‌بردند.

است نمونه بارزی از این لطافت و زیبایی است. به هر حال زبان کردی به گواهی آنها که
آن
را
خوب شناخته‌اند زبان کهن عرفان و زبان احساسات پاک و صمیمی و اندیشه‌های ناب و
بی‌غل و غش انسانی است.

گفتیم که یکی از ویژگی‌های هنر (و ادب) توانایی در تشریح حقایق است. یک ادیب
وقتی به عنوان متعهد آراسته خواهد شد که زبان خویش را وقف بیان حقیقت کند.
حقیقت اگر همیشه چهره‌ای صریح و روشن داشت، شاید بحثی به عنوان رسالت هنر
مانند امروز جای خود را باز نمی‌کرد. اما این گونه نیست. رسالت یک هنرمند همیشه
سنگین بوده است. چشم و دل بینا، ذوق معرفت‌خواه، بیان لطیف و زبان حق‌گو، ابزار کار
یک هنرمند متعهدند. هنرمند متعهد، پیرایه‌ها را از چهره وقایع کنار زده و حقیقت را در
دسترس مردم خویش می‌گذارد.

امروزه این رسالت بر دوش هنرمندان بیشتر از هر وقت دیگر سنگینی می‌کند.
حقایقی که باید گفته شوند، بسیارند جنگ ناخواسته‌ای که دشمن کینه‌توز ملت‌های
منطقه بر مردم ما تحمیل کرده است، تیرهای زهرآگین و صد رنگ توطئه، که هر روز به
سوی کانون‌های تجدید حیات اسلام و مردم رها می‌شوند، نفاق‌افکنی‌های مزدوران که
دل‌های پاک و اقوام گوناگون را کدر و سمپاشی‌های کوردلانه‌ای که تشخیص خادم از
خائن را دشوار می‌کند، موضوعاتی‌اند که باید در هنر و ادبیات کردی ما جای خود را در
کنار دیگر مسائل باز کنند.

لازم دانستم قبل از پرداختن به هر مقوله دیگر، مطالب را با چند آیه از قرآن مجید

آرایش دهم. زیرا قرآن کریم علاوه بر تزکیه نفس و تعلیم پند و اندرز و آموختن اخلاق نیکو به مردم، خود در لفافه آیات شریفه اسلوب هنر و خصیصه آن را از جهت منطقی هنری، بهترین هنرها و شیوه‌های زیباگویی و تصویرآفرینی واقعیت همراه با عرفان و خداشناسی را به صورت سمبولیک و عبرت‌آموز در لباس امثال و «احسن‌القصص» منعکس می‌کند (فارجع البصر هل تری من فطور^۱ یکی از اقوام در خاورمیانه ملت و مردم کردند که در زمان رژیم طاغوت درد و رنج و ستم‌های زیاد دیده‌اند.

از هر جهت بر آنها تبعیض‌ها رفته است. زبان کردی که مانند همه زبان‌ها موهبتی است الهی و آیه و نشانه خداوند است، منع و جلو پیشرفت زبان و ادبیات کردی گرفته شده بود. خلاصه بر خلاف روح دین مقدس اسلام با زبان کردی رفتار می‌کردند و در حقیقت مسلمانان کرد، در اثر ستم‌های مکرر رژیم طاغوت طوری وحشت‌زده شده‌اند که هنوز به تمامی باور ندارند که در جمهوری اسلامی استفاده از زبان کردی در مطبوعات و تدریس ادبیات کردی در مدارس در کنار زبان فارسی آزاد است.

همچنین خداوند در سوره حجرات آیه ۱۳ می‌فرماید: «یا ایها الناس انا خلقناکم من ذکروا انثی و جعلناکم شعوبا و قبائل لتعارفوا ان اکرمکم عندالله اتقیکم ان الله علیم خبیر» یعنی (ای مردم! ما شما را از یک مرد و زن آفریدیم، و تیره‌ها و قبیله‌ها قرار دادیم. تا یکدیگر را بشناسید، ولی گرامی‌ترین شما نزد خداوند باتقواترین شماست، خداوند دانا و خبیر است).

در این آیه، مورد خطاب کل جامعه انسانی است.

منظور از آفرینش مردم از یک مرد و زن همان بازگشت نسبت انسان‌ها به آدم و حواست. بنابراین چون همه از ریشه واحدی هستند معنی ندارد که از نظر نسبت ملت و

۱- آیه ۳-سوره ملک)

قبیله بر یکدیگر افتخار کنند، و اگر خداوند برای حصر نژاد و قبیله و طائفه‌ای ویژگی‌هایی آفریده برای حفظ نظم زندگی اجتماعی مردم است. چرا که این تفاوت‌ها سبب شناسایی است، و بدون شناسایی افراد، نظم در جامعه انسانی حکمفرما نمی‌شود. چرا که هر گاه همه یکسان و شبیه یکدیگر و همانند بودند، هرج و مرج عظیمی سراسر جامعه انسانی را فرا می‌گرفت و آیه «ان اکرمکم عندالله اتقیکم» قلم سرخ بر تمام امتیازات ظاهری و مادی کشیده و اصالت را به تقوا و پرهیزکاری و خدا ترسی می‌دهد. و می‌گوید: برای تقرب به خدا هیچ امتیاز جز تقوا مؤثر نیست.

این است که پیامبر اسلام (ص) فرموده است: «نه عرب بر عجم برتری دارد و نه عجم بر عرب. نه سیاهپوست بر گندمگون و نه گندمگون بر سیاهپوست مگر به تقوا».^۱ و همچنین حضرت امام خمینی (رضی‌الله‌عنه) رهبر انقلاب و بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران در پیام تاریخی ۲۶ آبان ۱۳۵۸ خورشیدی فرمودند: «...اسلام بزرگ تمام تبعیض‌ها را محکوم نموده و برای هیچ گروهی ویژگی خاصی قرار نداده و تقوا و تعهد به اسلام تنها کرامت انسان‌هاست و در پناه اسلام و جمهوری اسلامی ایران حق اداره امور داخلی و محلی و رفع هر گونه تبعیض فرهنگی و اقتصادی و سیاسی متعلق به تمام قشرهای ملت است من جمله برادران کرد که دولت جمهوری اسلامی موظف و متعهد به تأمین آن در اسرع وقت می‌باشد».^۲ بر مبنای این حکم شرعی امام است که این همه **توجه به ادبیات و فرهنگ کرد شده** و انتشارات صلاح‌الدین ایوبی (سروه) و **بخش کردی در سروش** و در سازمان تبلیغات اسلامی در تهران (**آوینه**) فعالیت می‌کنند و کرسی تدریس زبان و ادبیات کردی در دانشگاه‌ها دایر شده است و این همه توجه در اثر آن است که در ایران حکومت در دست علما و روحانیت است و کار علما و روحانی در طول

۱- آداب النفوس طبری صفحه ۶۱۶

۲- روزنامه کیهان ۲۷ آبان ۱۳۵۸ خورشیدی

تاریخ ترویج دین و دانش و گسترش علم و فرهنگ و معارف بوده است. البته باید توجه داشت که پیام تاریخی ۲۶ آبان ۱۳۵۸ حضرت امام (رض) یک پیام اداری یا سیاسی نیست بلکه یک حکم شرعی است و بر مبنای روح اسلام و مطابق قانون اساسی حکم امام خمینی (رضی‌الله‌عنه) در قانون اساسی مذکور است، اصل ۱۹ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران می‌گوید: «مردم ایران از هر قوم و قبیله که باشند از حقوق مساوی برخوردارند. رنگ، نژاد، زبان و مانند آنها سبب امتیاز نخواهد بود» و مطابق اصل ۱۵ قانون اساسی «استفاده از زبان‌های محلی در مدارس در کنار زبان فارسی آزاد است» هر چند متأسفانه تاکنون برای اجرای این اصل فرصتی موجود نبوده است.

باید دانست زبان از دیدگاه اسلام تنها یک موهبت اجتماعی نیست بلکه موهبتی است الهی، همچنان که خدا در قرآن در سوره بقره آیه ۳۱ می‌فرماید: «وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا...» در این آیه تسمیه کل به اسم جزء یعنی «زبان» است امام فخر رازی می‌فرماید: مقصود قدرت سخن گفتن است یعنی: «زبان» موهبتی است که از طرف خدا به انسان اعطا شده است.

و در اصل ۱۱ قانون اساسی آمده است: «هذه امتکم امة واحدة و انار بکم فاعبدون» همه مسلمانان یک امت‌اند و دولت جمهوری اسلامی ایران موظف است سیاست کلی خود را بر پایه ائتلاف و اتحاد ملل اسلامی قرار دهد و کوشش پیگیر به عمل آورد تا وحدت سیاسی، اقتصادی و فرهنگی جهان اسلام را تحقق بخشد».

□ خط و زبان کردی

خط - کردها دارای خط مخصوصی نبوده‌اند. با ابداع خط میخی، کردها و پارس‌ها هر دو بالاتفاق تحریرات خود را با خط میخی می‌نوشتند «نلدکه» آلمانی می‌گوید: اگر کتیبه‌هایی از کرد به دست بیاید تصور می‌رود که از حیث زبان و خط عین کتیبه‌های